

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Rahvusvaheliste suhete instituut

Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Mart Engelbrecht

**KATALOONIA VÕIMALIKKU ISESEISVUMIST
SOODUSTAVAD JA PÄRSSIVAD TEGURID**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: nooremteadur Mait Talts

Tallinn 2015

SISUKORD

LÜHENDITE LOETELU	3
ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOORIA.....	6
1.1. Strukturaalne realism.....	6
1.2. Riikide tunnustamine rahvusvahelises süsteemis.....	9
2. TÄNAPÄEVASE HISPAANIA KUNINGRIIGI TEKKEST	16
3. KATALOONIA.....	23
3.1. Kataloonia lühikirjeldus	23
3.2. Kataloonia separatismi tingivad tegurid.....	24
3.3. Kataloonia iseseisvumistaotlus	26
4. KATALOONIA ISESEISVUMISPROTSESSI VÕIMALIKUD EDASISED ARENGUD	29
4.1. Keskkvalitsuse hetkepositsioon	29
4.2. <i>Generalitat</i> i hetkepositsioon.....	31
4.3. Võimalikud edasised arengud järgneva kolme aasta perspektiivis	32
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	44
VIIDATUD ALLIKAD	47
LISAD.....	51
Lisa 1. Mittetunnustatud riigid alates Teisest maailmasõjast.....	51
Lisa 2. Hispaania autonoomsed piirkonnad, rahvastik ja majandusnäitajad.....	53
Lisa 3. Tähtsamad sündmused Kataloonia iseseisvumispüüdlustes.....	54
Lisa 4. Hispaania kaart	60

LÜHENDITE LOETELU

ANC - Kataloonia Rahvuslik Assamble (*Assamble Nacional Catalana*)

CATN - Rahvusliku Ülemineku Nõukogu (*Consell Assessor per a la Transició Nacional*)

CiU – Kataloonia partei *Convergència i Unió*

ECB - Euroopa Keskpank (*European Central Bank*)

EL – Euroopa Liit

Estatut - Kataloonia autonoomia statuut (*Estatuto de Autonomía de Cataluña*)

ETA – radikaalne baski terrorismiorganisatsioon “Baskimaa ja vabadus” (*Euskadi ta Askatasuna*)

Generalitat - Kataloonia valitsus (*Generalitat de Catalunya*)

Hispaania – Hispaania Kuningriik

Konstitutsioonikohus - Hispaania Kuningriigi Konstitutsioonikohus

KOV – Hispaania autonoomsetes piirkondades 2015 toimuvad kohalike omavalitsuste valimised

MdE - Kataloonia politseijõud (*Mossos d'Esquadra*)

MTR – mittetunnustatud riik

Patroonriik – suveräärne riik, mis toetab ühe piirkonna eraldumist teisest suveräänses riigist (*patron state*)

Rahvapartei – hetkel Hispaanias võimul olev partei (*Partido Popular*)

Rekonkista – kristlaste poolne Ibeeria poolsaare moslemitelt tagasivallutamine 8.sajandil m.a.j.

Vanemriik – riik, millest soovitakse eralduda (*parent state*)

ABSTRAKT

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida separatismi põhjuseid Hispaanias, uurida lähemalt millised tegurid tingivad Kataloonia iseseisvumistaotluse ning millised on tema iseseisvumise võimalused.

Bakalaureusetöö algab sissejuhatava peatükiga rahvusvaheliste suhete teooriatest, mis on võetud antud töö lähtekohtadeks. Esmalt peatutakse struktuuraalsel realismil, mille järgi suveräänsed riigid toimivad pidevas konfliktis ning nende suhete seaduspärad on määratud struktuurist. Teises teooria osas tutvustatakse riikide tunnustamise praktikaid rahvusvahelises süsteemis, keskendudes mittetunnustatud riikidele ning nende võimalustele integreeruda rahvusvahelisse süsteemi.

Teises peatükis kirjeldatakse tänapäevase Hispaania Kuningriigi teket, näitlikustades, kuidas paljud tänapäeval pingeid tekitavate probleemide, sealhulgas Kataloonia separatismi, põhjused peituvad minevikus.

Kolmas peatükk keskendub Katalooniale, uurides täpsemalt nii separatismi tingivaid põhjuseid kui andes lühiülevaate iseseisvuspüüdlustest.

Neljas peatükk analüüsib võimalikke edasisi arenguid ning Kataloonia iseseisvumise võimalusi. Analüüsimisel on lähtutud struktuuraalse realismi teooriast ning iseseisvuse väljakuulutanud riikide tunnustamise praktikast rahvusvahelises süsteemis. Ajaliselt piirduakse kolme järgneva aastaga.

Võtmesõnad: Hispaania, Kataloonia, iseseisvumine, rahvusvaheline toetus, Euroopa Liit (EL)

SISSEJUHATUS

Euroopa Liit (edaspidi EL), mille liige on Hispaania Kuningriik (edaspidi Hispaania) ja seeläbi ka Kataloonia, liigub järjest suureneva föderaliseerumise suunas, seda paljuski oma praeguse administratiivse keerukuse ohjamiseks, valuuta ja ühisturu paremaks juhtimiseks ning kontrollimiseks, konkurentsipüsimeks kasvavate turgudega Aasia ja Lõuna-Ameerikas. Lisaks peab EL tagama piisava kaitse ohtude vastu, mis tulenevad islamiterrorismist Lähis-Idas, Aafrika põgenike massilisel Euroopasse sissetungil ning oma mõjusfääri laiendada üritavast Venemaast. Selle föderaliseerumise taustal on aga hoogustunud mõningate Euroopa liikmesriikide piirkondade iseseisvumistaotlused, mis on paljuski toidetud eelmise sajandi 90-ndate aastate rahvusriikide taastekkest Ida-Euroopas ning demokraatia ja enesemääramisõiguse ideest, mis on EL-i üks olulisi tugisambaid. Need iseseisvuvad piirkonnad tekitavad nii vastavatele liikmesriikidele kui ka EL-ile tervikuna pigem tüli kui kasu ning nende hilisem inkorporeerimine majandusühendusse ei pruugi olla lihtne, eriti valguses, kus liiduga soovib kannatamatult liituda Türki, probleemid/küsimused Bulgaaria, Rumeenia ja Kreeka ümber ning Ukrainas toimuv. Kõige lähemal iseseisvumisele on olnud shotlased, kes said Suurbritannia keskvalitsuselt loa referendumikorraldamiseks, kuid otsustasid siiski – liht-häälteenamusega - jääda Ühendkuningriigi koosseisu.

Bakalaureusetöö eesmärk on uurida separatismi ajaloolisi põhjuseid Hispaanias ning välja selgitada Kataloonia iseseisvumispüüdlusi tingivad tegurid. Täiendavalt uuritakse ja analüüsitakse Kataloonia iseseisvumise võimalusi.

Hüpoteesideks on väited, et Kataloonia separatismi põhjused peituvad ajaloos ning iseseisvumiseks on vajalik rahvusvaheline toetus.

Bakalaureusetöö kirjutamisel on lähtutud struktuuralse realismi teooriast ja rahvusvahelisest praktikast uute, tekkivate riikide tunnustamisel, hinnates nii Kataloonia võimalusi iseseisvuda kui saada iseseisvumisel tunnustatud rahvusvaheliste toimijate poolt.

Töö teema on ajendatud autori huvist Hispaania vastu.

1. TEOORIA

1.1. Strukturaalne realism

Sõltumatut riiki saab defineerida kui territooriumi, millel on selged piirid, alaline elanikkond ning teistest riikidest sõltumatu valitsus, ehk riik on suveräänne. Sõltumatus aga ei tähenda, et riigid oleksid isoleeritud või üksteisest eraldatud, nad piirnevad üksteisega ning mõjutavad üksteist. Seetõttu peavad nad leidma viisi, kuidas eksisteerida koos ühtses ruumis ja süsteemis. Rahvusvahelise suhete teooriate eesmärk on kirjeldada nii riikide- kui teiste rahvusvaheliste toimijate (*actor*) vahelisi suhteid selles ühtses süsteemis (Jackson 2013, 4). Seega, põhimõtteliselt uuritakse rahvusvahelistes suhetes sotsiaalset vastastikmõju kontekstis, kus pole ühtegi kõrgemat autoriteeti, mis oleks väljaspool ükskõik millise valitsuse jurisdiktsiooni (Nicholson 2004, 13).

Ajalooliselt on kõige tähtsamaks rahvusvaheliste suhete teooriaks realism, mis lähtub seisukohast, et riigid on rahvusvahelise süsteemi kõige tähtsamad toimijad ning riigi suveräänsus ning julgeolek on riigi tegevuse esmaseks motiiviks. (Nicholson 2004, 128). Käesolevas bakalaureusetöös on võetud aluseks strukturaalne realism, mis keskendub esmalt rahvusvahelise süsteemi analüüsimisele ning alles seejärel individuaalsetele toimijatele, sest viimaste toimise määrab ära süsteem (Ibid., 135).

Strukturaalse realismi teooria rajaja Kenneth Waltz leidis, et suveräänsed riigid toimivad endiselt anarhilises olukorras ja pidevas konfliktis, riigid on oma otsustes ratsionaalsed, kuid suhete seaduspärad on määratud struktuurist; riigid kui süsteemi osad erinevad üksteisest ainult nende erineva võimekuse poolest. Rahvusvahelise süsteemi ning -struktuuri tasakaal on määratud suurtoimijate omavahelisest jõudude tasakaalust, kes proovivad seda pidevalt enda kasuks kallutada (Jackson 2013, 79-80). Üks võimalus sarnaseks jõudude tasakaalu kallutamiseks on läbi „käeulatuses“ asuvate väikeriikide vallutamise või enda mõjusfääri allutamise. Teisisõnu põhineb Waltzi teooria kahel eeldusel:

- 1) riigid on rahvusvahelises poliitikas iseseisvad toimijad, tegutsedes anarhilises olukorras
- 2) peamine riikide eesmärk on „ellujäämine“ ehk siis oma suveräänsuse kaitsmine.

(Mearsheimer 2011, 125)

Riigid peavad oma eesmärkide saavutamiseks ning turvalisuse säilitamiseks tuginema vahenditele, mida nad kas suudavad ise luua/toota (*generate*) või siis enda tarbeks organiseerida. Anarhilises olukorras on eneseabi (*self-help*) kõige ainukohasem tegevusprintsip. Teisalt on see ka suure riski võtmine, mis võib lõppeda kas majandusliku pankroti- või siis sõjaga (Waltz 1979, 111).

Suuruselt väikeste riikide väline risk on seotud väga suurel määral nende geograafilise asendiga. Väikeseid riike ei vallutata suurjõudude poolt mitte sellepärast, et nad on väikesed ja/või vaesed, vaid pigem nende asukoha tõttu, mis võimaldab vallutajaile geograafilise eelise sõjalises, majanduslikus või mõnes muus poliitilises mõttes (Alford, 1984).

Riigid on haavatavad, ebakindlad (*insecure*) selles ulatuses, mis nad on vabad. Kui soovitakse vabadust, peab haavatavusega leppima. Riigisiselt kasutab riik jõudu õiguse tagamiseks ja korra kehtestamiseks, rahvusvahelises plaanis kasutab riik jõudu oma kaitseks ja eeliste saavutamiseks konkurentide ees. Riigisiselt on määravaks valitsuse autoriteet, rahvusvahelisel tasandil on määravaks aga riikidevahelised jõuvahekorrad (Waltz 1979, 112).

Rahvusvaheline poliitika ongi jõu, võitluse ja kõige sellega kohandumise sfäär. Iga riik määrab ise oma käitumisjoone, mis vastab kõige paremini riigi huvidele, kasutades siis selleks jõudu või mitte. Kui üks riik otsustab jõudu kasutada või selle kasutamist tulevikus temalt eeldatakse, peavad teised riigid samuti jõudu kasutama või siis jõukasutamiseks valmistuma, tehes seda üksinda või ühinedes liitudeks (Ibid., 113).

Waltz kirjeldab seda kasutades raamistikku *Realpolitik*, mis põhineb järgmistel elementidel:

- 1) riikide käitumise määravad nende huvid,
- 2) huvid ja vajadused on määratud riikide omavahelisest rivaalitsemisest – keskkond, mis ei ole kuidagi reglementeeritud,
- 3) huvide ja vajaduste koondsumma määrab riigi poliitika,

- 4) selle poliitika edukust näitab riigi võimekus selle abil enda suveräänsust säilitada ning ennast tugevdada.

Need neli elementi aitavad mõista riikide välispoliitilise käitumise tagamaid. Käitumise tulemust kirjeldab Waltz aga jõudude tasakaalu teooria (*Balance-of-power theory*) abil, mis tema väitel ei ole üheselt, kõigi poolt aktsepteeritud sõnastuses veel defineeritud. Mõnede teadlaste arvates on jõudude tasakaal lähedases suguluses loodusseadustega, teiste arvates on tegu lihtsalt vägivallateooriaga. Teisalt, kui osade arvates on see parim teooria riigi julgeoleku tagamiseks, siis mõnede arvates viib see vältimatute sõdade ni ja omakorda riikide hävinemisele (Ibid., 117).

Waltzi enda arvates on aga jõudude tasakaalu teooria järgmine:

Riigid on unitaarsed toimijad, kelle miinimumeesmärgiks on iseseisvuse säilitamine ja maksimumeesmärgiks maailma valitsemine. Nad otsivad mõistlike teid ning olemasolevaid vahendeid nende eesmärkide saavutamiseks. Need vahendid jagunevad kaheks:

- sisemisteks (majandusliku ja/või sõjalise tugevuse kindlustamine),
- välisteks (liitude moodustamine ja tugevdamine või vastase liidu nõrgestamine).

Iga riik peab abistama ennast ise (*self-help* printsiip). Need, kes seda ei tee või saavad teistest kehvemini hakkama, ei suuda kaitsta ennast piisavalt ning ei ole edukad. See kartus stimuleerib riike tegema kõik, et tasakaal oleks saavutatud (Waltz 1979, 118); enamjaolt moodustavad nad alliansse, soovides seda siis tegelikult või mitte (Ibid., 125).

Veel ütleb Waltz, et väga nõrgad riigid ei saa ennast kindlustada/kaitsta (*secure*) ainult sisemiste vahendite arvel. Mistahes riski maandamiseks peaksid nad kasutama väliseid vahendeid, „hüpates vankrile“, mida juhib mõni tugevam riik ehk kaasajooksmine (*bandwagoning*); või, kui riik on piisavalt tugev, siis hoopis tasakaalustama (*balancing*) olukorda läbi võimalike liitude samaväärsete või endast tugevamate riikidega (Waltz 2008, 87). Seega, kaasajooksmine ja tasakaalustamine on omavahel vastanduvad lähenemised.

Kaasajoostakse tavaliselt olukorras, kus on selge ja tugev liider, kellega kaasa minemine ei eelda tavaliselt suurte ressursside investeerimist. Probleemiks selle strateegia puhul on asjaolu, et vastutasuks julgeoleku eest võib kaasajooksik jääda teise riigi välispoliitilisse meelevalda ning ei pruugi sellisest sõltuvusest enam välja tulla (Ibid., 222).

Tasakaalustamine on ellujäämisstrateegia, mille eesmärgiks on säilitada riigi autonoomsus oma välispoliitilistes otsustes, mida kasutatakse siis, kui rivaali või ohuallikast riigi jõud võrrelduna ohustatud riigi jõuga on järjest kasvamas. Ennast ohustatuna tundev riik saab siis valida sisemise - (*internal balancing*) või välise tasakaalustamise (*external balancing*) vahel.

Mõlemad tasakaalustamise viisid eeldavad ressursi, kuid kaasajooksmise puhul jääb riigile võimalus valitud strateegiast kergemini lahti öelda, kui seda saab tasakaalustamise puhul (Mearsheimer 2011, 126).

Samas, riikidel on vahel raskusi nende kahe strateegia vahel valimisega ning vale valik võib tähendada katastroofi. Näitena toob Waltz Mussolini Itaalia, kelle olukord 1930-ndatel oleks nõudnud tasakaalustamist, mitte aga Hitleri „vankrile“ hüppamist (*bandwagon*), mille tulemusena kaotas Itaalia kontrolli nii oma poliitika kui ka suhete üle teiste välispartneritega (Waltz 2008, 87).

1.2. Riikide tunnustamine rahvusvahelises süsteemis

Suveräänsus ja enesemääramisõigus on kompleksed küsimused. Ideaalses maailmas kehtestaksid enesemääramis- ja riikide eraldumise reeglid rahvusvahelised organisatsioonid, kuid paraku ei ole nad sellest huvitatud, seda peamiselt asjaolu tõttu, et rahvusvaheliste organisatsioonide liikmed on suveräänsed riigid ning oma olemuselt püüavad nad valitsemist tsentraliseerida, iga vastupidine näide nõrgendaks nende sõnumit. Seepärast oleks lihtsam kehtestada reeglistik pigem kohalikul/rahvuslikul/riiklikul, kui rahvusvahelisel tasandil. Samas on selge, et riigi millest soovitakse eralduda ehk vanemriigi (*parent state*) valitsus ei pruugi seda jälle soosida. Võib väita, et tänapäeva maailmas ei eksisteeri ühtset reeglistikku, mille alusel mingi piirkond saaks eralduda olemasolevast, rahvusvaheliselt tunnustatud riigist, on olemas vaid erinevad praktikad (Vaubel 2013).

Rahvusvaheline tunnustamine on vajalik, võimaldades nii uuel tekkival riigil saada täieõiguslikuks rahvusvahelise kogukonna liikmeks, mis omakorda võimaldab arendada mitmepoolseid majanduslikke ja poliitilisi suhteid nii rahvusvaheliste organisatsioonide- kui teiste sõltumatute riikidega.

Aastasadu on kehtinud põhimõtte, et kui üks riik vallutab teise või mingi osa riigist läheb teise valitseja kontrolli alla, siis kandub suveräänsus automaatselt üle uuele valitsejale. Ehk teisisõnu tunnustati fakti, mis tekitas õiguse, mitte vastupidi. Kui seda õigust sooviti vaidlustada, siis ainukeseks võimaluseks oli sõda. Niisuguse filosoofia sätestas tegutsemisprintsibiina 1648. aasta Vestfaali rahu.

Napoleoni sõdade järel kerkis rahvusvahelisele tasandile esmakordselt küsimus, kuidas taastada varem kehtinud kord ja riigipiirid. 1812. a Viini kongress taastas enamiku Napoleoni poolt vallutatud riikide iseseisvuse ja tagastas Prantsusmaa poolt anekteeeritud maad. Loodi esimesed tunnustamise pretsedendid; mõistetavalt tunnustati ikkagi asetleidnud fakti ja mitte hüpoteetilist olukorda, sest kõnealused riigid olid faktiliselt oma sõltumatuse sõjas välja võidelnud.

Peale Esimest maailmasõda tekkis Euroopas arvukalt rahvusriike, kes pretendeerisid rahvusvahelisele tunnustamisele. *De facto* ja *de jure* tunnustamine muutus sellel ajal diplomaatias praktiliseks käitumismudeliks, muutes nii märkimisväärselt rahvusvahelist õigust (Nutt 2008).

1928. a Pariisis sõlmitud Briand-Kellogi pakt keelustas sõja kui poliitika vahendi, sellega ei tunnustatud enam ebaseaduslikke okupatsioone ja anneksioone (The Kellogg-Briand Pact, 1928 2015).

1931. a töötas USA tolaeagne riigisekretär Henry L. Stimson Briand-Kellogi pakti alusel välja mittetunnustamise doktriini, mis 1932. a võeti resolutsioonina vastu ka Rahvasteliidu täiskogul, mille sõnastus sätestas, et ei tunnustata mingeid territoriaalseid muudatusi, juhul, kui need pole rahumeelsed (Nutt 2008).

Aastal 1933 vastu võetud Montevideo konventsiooniga (*Montevideo Convention of Rights and Duties of States*) kodifitseeriti riiklus ehk määrati kindlaks riigi tunnused, mida hakati aktsepteerima praktilises rahvusvahelises õiguses. Nendeks tunnusteks said alaline elanikkond, kindlaks määratud territoorium, valitsus ja võime astuda suhtesse teiste riikidega (Harris 2010, 91-92).

Teine maailmasõda lõi täiesti uue rahvusvahelise olukorra. 14. augustil 1941. a sõlmisid USA ja Suurbritannia Atlandi harta (*Atlantic Charter*), milles sõnastati nii sõja eesmärgid kui sõjajärgse maailmakorralduse printsibiidid. Selle järgi ei taodelnud kumbki riik endale uusi

territooriume, ei nõustunud võimalike, sõjajärgsete territooriumite muutumisega ning lubas austada rahvaste enesemääramise õigust (The Atlantic Conference ...).

Sõja lõpul, 04.02.-11.02.1945 toimunud Jalta konverents NSVLi, Suurbritannia ja USA vahel lõi järjekordselt uue olukorra. Seal sõlmitud kokkulepetes ei lähtunud enam mitte Atlandi harta põhimõtetest, vaid jagati Euroopa sisuliselt kaheks mõjusfääriks, sõltumata sõjaeelsetest, tunnustatud riigipiiridest ning rahvaste enesemääramissoovidest (The Yalta Conference ...).

20. sajandi teises pooles, mõjutatud peaaesjalikult koloniaalsüsteemi lagunemisest ning hilisemast NSVL-i lagunemisest, tekkis mitmeid riike, mis otsisid või otsivad siiani rahvusvahelist tunnustust (vt. Lisa 1). Just tunnustamisest ja mittetunnustamisest on saanud tänapäeva rahvusvahelises õiguses keskne element küsimuses, kas riik võetakse vastu rahvusvahelise kogukonda või mitte. See omakorda on muutnud ka suveräänsuse definitsiooni (Nutt 2008).

Suveräänsus kui iseseisvumise keskne idee, on ka keskne karakteristik riiklusele, mille poole eraldumist taotlevad liikumised püüdlevad. Kui aastasadu on olnud esmatähtis suveräänsuse empiiriline kontseptsioon ehk kes omab kontrolli ja teostab võimu antud territooriumil, siis tänaseks on tähtsamaks kujunenud hoopis suveräänsuse juriidiline kontseptsioon, mille järgselt tähendab suveräänsus üha enam hoopis rahvusvahelist juriidilist staatust, mille annavad teised suveräänsed riigid kui seda, kes omab ja teostab reaalselt võimu antud territooriumil (Bartkus 1999, 219). Sestap peaksime tänapäeval defineerima suveräänsust pigem õiguste ja kohustuste kogumina suveräänsete riikide vahel, mitte aga kui seost riigi(võimu) ja kindla territooriumi vahel (Ibid., 220).

Seega kujutavad *de facto* iseseisvuse saavutanud, kuid mittetunnustatud riigid endast anomaaliaid tänapäeva rahvusvahelise süsteemis. Staatuse "mittetunnustatud" on probleemiks nii riigile endale kui ka rahvusvahelisele üldsusele (Unreconized States ... 2014, 1).

Mittetunnustatud riiki (edaspidi MTR) on Nina Caspersen ja Gareth Stansfield raamatus "*Unrecognized States in International System*" defineerinud järgnevalt:

Riigid, mis on saanud *de facto* iseseisvuse, küll mitte alati läbi sõja, kuid pole suutnud saada rahvusvahelist tunnustust. Vaatamata asjaolule, et oma olemasoluga esitavad nad väljakutse ning muudavad küsitavaks olemasolevate suveräänsete riikide territoriaalse terviklikkuse, ei püüa MTR-id õõnestada rahvusvahelist suveräänsete riikide süsteemi ega luua alternatiivset riigivormi

(*statehood*). Pigem otsivad nad oma kohta rahvusvahelises süsteemis, mis paraku ei aktsepteeri neid süsteemi koostisosadena. Pole olemas formaalset tunnustamise reeglistikku, mille alusel saaks MTR transformeeruda tunnustatud riigiks, mis on ka põhjuseks, et paljud sellised territooriumid on nõ. unaruses – ei sõjas ega rahu – ja kujutavad endast pikaks ajaks lahendamata probleemi (vt. Lisa 1). Sellise tunnustamise reeglistiku loomine eeldaks olemasolevate riikide vahelist kokkulepet (Unrecognized States ... 2014, 2).

MTR-id kontrollivad vähemalt suuremat osa territooriumist, mida nad peavad enda omaks, ehk teisisõnu, nad on saavutanud teatud riikluse taseme, mida toetab *de facto* kodune suveräänsus. Lisaks avaldavad nad kindlat soovi iseseisvuda ning taotlevad vastuvõtmist rahvusvaheliste suveräänsete riikide sekka. Need kaks asjaolu eristavad neid autonoomsetest regioonidest, riikidest riikide sees ja kõikvõimalikest muudest pool-sõltuvussuhetes (*semi-dependencies*) piirkondadest nagu Andorra või Kanalisaared, kes soovivadki jääda rahvusvahelisel areenil tagaplaanile. MTR-id ei ole rahul oma staatusega, nende siseriiklik suveräänsus on üldjuhul ohustatud vanemriigi poolt, kes pole *de jure* sellega leppinud. Selle kõige alusel defineeritakse MTR-e kolme kriteeriumi järgi:

1. Nad on saavutanud *de facto* iseseisvuse, s.t. omavad kontrolli vähemalt enamuse oma territooriumi üle, s.h. pealinna ja teiste võtmeregionide üle ning nad on suutnud hoida iseseisvust vähemalt kaks aastat. Olemasolev territoriaalne kontroll ei pea olema absoluutne, ehk nad võivad soovida kontrolli suurema territooriumi üle kui neil hetkel on. See kõik eristab neid separatistlikest liikumistest.
2. Nende iseseisvust ei ole tunnustatud rahvusvahelisel tasandil. Isegi, kui neid on tunnustatud mõnede riikide poolt, pole nad siiski rahvusvahelise süsteemi, mis koosneb suveräänsetest riikidest, täieõiguslikud liikmed. Seepärast kuuluvad mittetunnustatud riikide hulka ka niinimetatud osaliselt tunnustatud riigid nagu Abhaasia, Lõuna-Osseetia ja Kosovo.
3. Nad on avaldanud soovi täieliku, *de jure* iseseisvuse järele kas siis läbi formaalse iseseisvusdeklaratsiooni, referendumini või mõne muu tegevuse/deklaratsiooni kaudu, mis näitab nende selget soovi iseseisvaks eksisteerimiseks.

Casperseni ja Stasfieldi definitsioon eristub teistest levinud mittetunnustatud riikide definitsioonidest, kuna on laiemapõhjalisem, kaasates mittetunnustatud riikide hulka ka Kosovo,

mida paljud teoreetikud peavad piiripealseks juhtumiks ning riike, mis pole (veel) formaalselt oma iseseisvust deklareerinud nagu Taiwan, Iraagi Kurdistan ja Montenegro enne oma iseseisvumist Serbia-Montenegrost. Sellise formaalse deklaratsiooni puudumine võib olla nende riikide strateegiline samm, võimaldades ruumi poliitilistele manöövritele ja aega otsida rahvusvahelist toetust. Sellist käitumist võis näiteks täheldada Abhaasias, kes formaalselt deklareeris iseseisvuse alles aastal 1999, kuigi oli *de facto* sõltumatu juba 1993 (Ibid., 3-4).

Rahvusliku liikumise üks peamisi eesmärke on tavaliselt iseseisvumine/eraldumine (*secession*), mis vastandub jätkuvale eksisteerimisele olemasoleva, legaalse suveräänse riigi koosseisus, kus domineeriv poliitiline eliit juhindub enda rahvuslikest- ja/või poliitilistest eesmärkidest. Seega on neil valida ebaselge poliitilise ja majandusliku positsiooni vahel vanemriigis või siis, tihti üleromantiseeritud, omariikluse vahel (Ibid., 16). Eraldumist taotlevad jõud peavad võitlema oma eraldumise eest mitte ainult suveräänse vanemriigi-, vaid ka rahvusvahelise süsteemiga, kuhu vanemriik täieõigusliku liikmena kuulub. Seepärast tuleb eraldumisi rahvusvahelises süsteemis ette harva. Rahvusvaheline süsteem soosib suveräänsete riikide huve ja on reguleeritud viisil, et võimalikult vähe eraldumisi jõuaksid *de facto* iseseisvumiseni. Seega, eraldumine ei pruugi olla võimalik, kui vanemriik ja rahvusvaheline poliitiline üldsus on huvitatud vanemriigi terviklikkuse säilitamisest (Ibid., 17).

Teisalt, kui vanemriigi keskvoim on poliitiliselt nõrk ja ebastabiilne, võib see asjaolu sillutada tee separatistlike liikumistele omandamaks kontroll soovitud territooriumi üle ja loomaks uued poliitilise institutsioonid ning identiteedid. Saada sellisel juhul rahvusvaheline tunnustus on oluliselt tõenäolisem, kui et separatistlik liikumine oleks ise riigi lõhenemise algataja (Ibid., 18).

Rahvusvahelises süsteemis on ajalooliselt järjepidevate territoriaalsete piiride muutumine/ülevaatamine (*revision*) toimunud neljas laines:

- 1) 19.sajandi Ladina-Ameerikas,
- 2) peale esimest maailmasõda (1914-1918) Euroopas,
- 3) peale teist maailmasõda (1939-1945) Aasias, Aafrikas, Kariibidel and Vaikse Ookeani piirkonnas,
- 4) NSVLi lagunemise järel (1989) Kesk- ja Ida-Euroopas.

Peaasjalikult on need piiride muutumised tingitud impeeriumite kokkuvarisemisest, mis on võimaldanud piirkondades, mida varemalt kontrollis keskvõim, eraldumist taotlevatel jõududel formeerida uued, *de facto* riigid. See näitab, et eraldumiseks on vajalikud teatud muutused geopoliitiliste jõudude tasakaalus, mis seda soosiks ning toetaks (vanem)riigi lagunemist. Seepärast on palju separatistlike liikumisi (*secessionists' movements*), kelle iseseisvumine on edasilükkunud aastakümneteks või sajanditeks, kuna nad ei ole suutnud vastanduda rahvusvahelisele süsteemile, mis põhineb suveräänsetel riikidel (Ibid., 18). Suurem osa rahvusvaheliselt tunnustatud riikidest on mitmerahvuselised, mistõttu puudub neil otsene huvi eraldumiste tunnustamiseks, mis muudaks mõne teise, samaväärse staatusega riigi riigipiire. Lisaks koosneb rahvusvaheline üldsus - kes loob reeglid, seadused ja kokkuleppelised sammud riikide tunnistamiseks; õigusliku aluse eraldumiseks/enesemääramiseks ja territoriaalse terviklikkuse kohta - ainult tunnustatud suveräänsetest riikidest. MTR-id on nende reeglite loomisest välja jäetud. Seega, peamine takistus täieliku iseseisvuse kui mittetunnustatud riigi ülima eesmärgi ees on tunnustatud riikide kollektiivne vastuseis (Ibid., 189).

Mittetunnustatud staatusest väljumiseks on MTR-il järgmised neli võimalust:

- 1) iseseisvus saab rahvusvahelise tunnustuse ning uus riik integreerub rahvusvahelise süsteemi,
- 2) sunnitud reintegreerumine vanemriiki,
- 3) rahumeelne reintegratsioon vanemriigiga läbi kokkuleppe, nt. autonoomia lepingu,
- 4) integreerumine eraldumist toetavasse suveräänsesse patroonriiki.

(Ibid., 187).

Samas, nii mõnedki iseseisvunud riigid on jäänud MTR-i staatusesse (Lisa 1). Norra teadlase Pål Kolstø arvates sõltub selliste riikide jätkusuutlikkus viiest elemendist:

- 1) suutlikkus luua rahvuslik identiteet (*nation-building*),
- 2) sõjaline jõud,
- 3) vanemriigi nõrkus,
- 4) rahvusvahelise kogukonna roll,
- 5) patroonriigi olemasolu.

Kui patroonriik soovib mittetunnustatud riiki kaitsta vanemriigi eest, siis sunnitud reintegreerumine vanemriiki pole võimalik (marginaalseks erandiks Katanga) (Ibid., 201).

See aga ei tähenda, et patroonriigi puudumine toob koheselt kaasa reintegreerumise. Teisalt, ükski vanemriik pole suutnud edukalt (jõuga) reintegreerida lahku löönud MTR-i, kui viimasel on olemas patroon. Kuigi see võib tunduda iseenesest mõistetavana, annab see MTR-ile täiesti uue võimaluse – kui võimas patroonriik soovib kaitsta MTR-i oma vanemriigi eest, siis muutub *status quo* ehk jäämine mittetunnustatuks, täiesti arvestatavaks alternatiiviks. See tundub olevat täiesti elujõuline lahend üheksast kuuele, hetkel maailmas olevast mittetunnustatud riigist (Lisa 1) (Ibid., 202).

Kui MTR pigem võitleb lõpuni, selle asemel, et rahumeelselt reintegreeruda vanemriiki või kui patroonriik soovib tagada MTR-i *status quo*, siis tõenäoliselt pole selle situatsiooni lahendamiseks muud võimalust peale militaarse. Kui kumbki neist eeldustest ei kehti, siis on rahumeelsed võimalused olemas. Selleks on näiteks föderaalne kokkulepe, mis tagaks MTR-ile vanemriigi koosseisus piisavalt suure autonoomia. Et see kokkulepe peaks ning ei muudetak hiljem vanemriigi poliitilise enamuse poolt, tuleks sõlmida rahvusvaheline dokument, mis lähtuks rahvusvahelisest õigusest ning annaks reintegreeruvale MTR-ile lisatagatise (Ibid., 202).

On olemas mitmeid näiteid, kus selline siseriiklik kokkulepe on garanteeritud rahvusvahelisel tasandil, nagu näieks Lõuna-Tirool, Põhja-Iirima, Andorra või Ahvenamaa (Ibid., 204). Selline lahendus oleks sobilik kõigile osapooltele:

- MTR saab suurema autonoomia ning läbi rahvusvahelise garantii pole vanemriigil võimalik seda ühepoolset muuta,
- vanemriik taastab oma suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse,
- rahvusvaheline üldsus saab kõrvaldada latentse probleemi ilma potentsiaalsete negatiivsete tagajärgedeta, mis võivad kaasneda MTR-i tunnustamisel,
- patroonriik kindlustab enda jätkuva mõju MTR-i üle ilma, et kaotaks rahvusvahelise heakskiidu, mis tavaliselt järgneb MTR-i tunnustamisele (Ibid., 204-205).

2. TÄNAPÄEVASE HISPAANIA KUNINGRIIGI TEKKEST

Gerald Brenan kirjeldab oma 1960. aastal ilmunud raamatus “*The Spanish Labyrinth*” (Hispaania labürint) Hispaaniat riigina, kus on tugev regionalism ehk et eeskätt on hispaanlane ustav oma *patria chica*’le, väikesele kodumaale. Riik koosneb paljudest väikestest, üksteise vastu vaenulikult meelestatud regioonidest, mis küll teatud ajalooetappidel on saanud ühise eesmärgi ning tegutsenud ühtsena, kuid hiljem, kui liitev idee on minetanud tähtsuse, tõmbuvad piirkonnad tagasi oma eraldatusesse (Brenan 1960, ix). Käesolev peatükk annab lühiülevaate tänapäevase Hispaania (kuning)riigi tekkest ning ajaloolistest põhjustest, miks separatism on jätkuvalt Hispaania poliitikas keskseks temaks.

Rooma ülemvõim ja läänegootide valitsemine u. 200 a. eKr kuni 711 maj. muudavad Hispaania ühtseks poliitiliseks tervikuks ning rooma katoliiklus muutub sellel perioodil valdavaks religiooniks. Sellele järgnev moslemite sissetung aastal 711 põhjustab piirkonna ühtsuse lagunemise. Hispaania lõheneb kaheks erinevaks poliitilis-sotsiaalseks süsteemiks ning sisuliselt ka kaheks erinevaks tsivilisatsiooniks – lõunas hakkavad valitsema araablased, põhjas kristlased. Kuid kumbki piirkond ei suuda kaua püsida terviklikuna - lõunas asunud Cordoba kalifaat laguneb peagi väikeriikideks, põhjas domineerinud Kastiilia kuningriik püüab küll luua impeeriumi, kuid tegelikkuses valitseb kristlikus Hispaanias pidev kodusõja seisukord. *Rekonkista*, ehk kristlastepoolne Ibeeria poolsaare tagasivallutamine moslemitelt, mis jõuab lõpule aastal 1492 Granada vallutamisega, viib viimaks riigi tekkimiseni, mis saab aluseks tänapäevasele Hispaaniale.

1479. a ühinevad Kastiilia ja Aragóni kuningriigid ühtseks liiduks, mis kujutab endast föderaalset monarhiat. Alluvusuhted sõltuvad sellest, millisel määral monarhid arvestavad kohalike konstitutsioonidega, seda eriti peaaegu sõltumatutes ja oma isevalitsusega Baskimaa provintsidest ning Aragóni kuningriigis, mille koosseisu kuuluvad ka Valencia ja Kataloonia. Tegemist ei ole rahvusriigiga, liidu moodustamise aluseks on Kastiilia ja Aragóni katoliiklike valitsejate, Fernando ja Isabeli abielu.

Hilisema Bourbonide monarhia (1700-1811), aastail 1931-1939 II vabariigi ja 1975. aastal kehtestatud konstitutsioonilise monarhia üks peamisi ülesandeid on saavutada ja säilitada tõhusalt toimiva Madridi keskvõimu ning kohalike/lokaalsete traditsioonide surve vaheline tasakaal, kuna liiga tugev keskvõim on pidevalt põhjustanud vastuhakkusid neis piirkondades (Carr 2006, 14-15). Näiteks võib tuua Kataloonia ülestõusu aastal 1640, mille käigus püüavad katalaanid, vastuseks järsult suurenenud maksukoormusele, monarhia koosseisust eralduda. Mäss surutakse pikapeale küll maha (1653), kuid kuna Kataloonia ja Hispaania struktuuralsed probleemid jäävad lahendamata, siis on kriis määratud korduma (Ibid., 150).

1700. aastal saavad Habsburgide dünastia asemel võimule Bourbonid Felipe V näol. See lõhestab riigi uuesti ning tingib Hispaania pärilussõja (1702-1713). Utrechti rahuleping aastal 1713 tunnustab Felipe V-ndat küll kui Hispaania kuningat, kuid kuningriik on sunnitud loovutama nii oma territooriumid Madalmaades ja Sitsiilias kui ka põlised Hispaania alad nagu Menorca ja Gibraltari, milledest viimane on Suurbritannia valduses ning kahe riigi vaheliseks vaidlusküsimuseks tänini.

Pärilussõjas ühinevad Aragón, Valencia ja Kataloonia Habsburgidega, kuid viimaste väljatõmbumisel Hispaaniast allutab Felipe V nad uuesti - esmalt Aragóni ja Valencia (1707), hiljem ka Kataloonia (1714). Saavutades nii kontrolli poolsaare eri provintside üle, asub ta looma tõhusamat valitsussüsteemi. Aastal 1707 allutab ta nii Aragóni kui Valencia Kastiiilia seadustele ning 1716 kehtestatud "*Nueva Planta*" dekreedid alusel ka Kataloonia. Ühtlasi kaotab Felipe V-s kõigi nimetatud piirkondade *cortes*'id ehk rahva(saadikute)kogud, liites nad ühtseks Kastiiilia *cortes*'iks (Ibid., 175-178).

Kõige otsustavamalt hakkavad keskvõimu kindlustama 19. sajandi liberaalid, kes, võttes eeskuju Prantsusmaast, jagavad ümber Hispaania ajaloolised piirkonnad, kehtestavad 1812. a kõikide piirkondade jaoks ühtse konstitutsiooni ning riigikorraks parlamentaarse konstitutsioonilise monarhia, plaanides nii teha lõppu ka inkvisitsioonile. Surve rezhiimi vastu saab aga kirikuringkondade toetuse ning Püha Liidu õnnistusel ja Prantsuse vägede abil taastatakse 1823. aastaks uuesti kuningas Fernando võim.

1830ndail hakkab murenema ka hiiglaslik Hispaania koloniaalimpeerium Ameerikas, mis jätab Hispaania ilma sealsest turust ja sissetulekuallikatest (Ibid., 207). See omakorda loob veelgi sügavama lõhe erinevate piirkondade arengu vahele – Kastiiilia, kes sõltub villa ja

põllumajandustoodete tuludest, jääb oma arengus seisma, samas kui Baskimaal ja Kataloonias toimub üsnagi arvestatav tööstuse ja kaubanduse areng. 19. sajandi lõpuks on nii Baskimaa pealinn Bilbao kui Kataloonia pealinn Barcelona muutunud ka Euroopa mõistes arvestatavateks tööstuskeskusteks. Vaesemate piirkondade, nagu näiteks Kastiilia, põllumeestel on ainukeseks ellujäämise võimaluseks emigreeruda kas Uude Maailma või siis Baskimaa ja Kataloonia tööstuskeskustesse. 1888. a maailmanäitus teeb Barcelonast Euroopa suurlinna, millele pole Madridist võrdset vastast. Alles sajandi lõpuks viimasesse koonduma hakkavad Baskimaa pangad muudavad Madridi Hispaanias oluliseks finantspealinnaks (Ibid., 241-243).

19. sajandi esimestel kümnenditel, peale liberaalide uue konstitutsiooni vastuvõtmist, algavad väljaspool Kastiiliat protestid pealesurutava ühtse poliitilise süsteemi vastu. Kohalike õiguste kaitsest nii Baskimaal kui Kataloonias saavad alguse tänapäevased rahvuslikud liikumised, mille eesmärkideks on asutamisest peale nii mittehispaniaa keele kui autonoomiataotluste eest võitlemine (Ibid., 15, 202-206).

Katalaansus ammutab jõudu kunagistest hiigelaegadest, teisalt tunnetatakse ennast kui ohvrit võõra riigi alluvuses, kes kasutab ära katalaanide kasumit. Saanud alguse kui katalaani keele ja kultuuri renessanss, sünnib 1890. aastail poliitiline katalaansus, mis nõuab katalaani keelt kõnelevale piirkonnale autonoomiat. 1906. a ühinevad erinevad grupeeringud liikumisse *Solidaritat Catalan*, mille eesmärgiks on saavutada Katalooniale juba täielik iseseisvus. 1914. a saavutatakse õigus luua *Mancomunidad* ehk nelja katalaani provintsi administratiivühendus, mida selleaegne president Prat de la Riba kasutab ära rahvusliku taassüüni ja katalaani keele ning kultuuri edendamiseks. 1922. a luuakse vasakpoolne liikumine Kataloonia Aktsioon, mis propageerib radikaalset rahvuslust ning leppimatust Madridi vastu.

Nii nagu katalaanid, näevad ka baskid endis ohvreid, kelle vabaduse on keskvõim kaotanud. Kuid baski rahvuslased ei vaidlusta restauratsioonilepingut, sest erinevalt katalaanidest pole neil poliitilist mõjuvõimu ning neil puuduvad poliitilised rühmitused. Baskikeelse piirkonna kaitseks moodustatakse küll liikumine *Euzkadi*, mille pikemaajaliseks eesmärgiks on Hispaaniast eraldumine, kuid mis pole oma olemuselt radikaalne. Etteruttavalt - just radikaalsete rahvuslaste eestvedamisel sünnib 1960. aastail terrorismiorganisatsioon ETA (Ibid, 232-234).

14. aprill 1931 kuulutatakse välja II vabariik, mis toob Hispaaniasse esmakordselt arvestatava demokraatia. Võetakse vastu ka uus konstitutsioon, mis on üpris radikaalne – kirik ja

riik lahutatakse, kehtestatakse üldine valimisõigus, kuulutatakse välja piiratud ulatusega maareform (Ibid., 249-250). Kataloonias moodustatakse *Generalitat de Catalunya* ehk Kataloonia valitsus, mis võtab vastu ka uue autonoomia statuudi (*Estatut de Núria*), mis kinnitatakse Hispaania parlamendi poolt 1932. a septembris (Harris 2014, 205).

1936. a juulis puhkeb riigis fashistlik mäss, mis paneb alguse uuele kodusõjale Hispaanias. Mässajate poliitiliseks põhjenduseks on soov taastada katoliku kiriku roll, kaitsta territoriaalset ühtsust - vastandudes nii baskide ja katalaanide separatistlikele taotlustele - , taastada kõrgklassi hegemoonia ning demokraatia hävitamine. Vabariiklaste eesmärgid pole ehk nii selgelt ühtsed, kuid läbivateks ideedeks on nii võitlus liberaalse demokraatia ja moodsama ühiskonna eest kui ajalooliste piirkondade keele ja kultuuri kaitse ning piirkondade autonoomia suurendamine. Kuigi Euroopa suurvõimud kirjutavad augustis 1936 alla Hispaania kodusõja mittesekkumislepingule, siis ei Saksamaa ega Itaalia pea lepingust kinni, hakates saatma sõjalist abi mässajatest natsionalistidele. Selline jõuülekaalust tingitud kiire võit tõenäoliselt suurendaks fashismi meeoleolu Euroopas, mistõttu asub Nõukogude Liit toetama vabariiklasi. Nii Suurbritannia kui Prantsusmaa jäävad kuni sõja lõpuni neutraalseteks. Verine kodusõda lõpeb 1939. aastal esmalt Barcelona, hiljem Madridi vallutamistega fashistide poolt.

Vabariigi asemel tekib uus natsionalistlik riik, mis kuulutatakse välja juba sõja keskel, 1937. See kujutab endast konservatiivset ja autoritaarset rezhiimi, mis toetub kirikule, armeele ja Falangi parteile (Carr 2006, 258-269). Hakatakse juurutama ideed, et Hispaania riigi alustaladeks on ühtne rass, keel, kultuur ja ajalugu (Harris 2014, 214); sisuliselt puudub igasugune sõna-ja usuvabadus, näiteks Galiitsias, Baskimaal ja Kataloonias keelatakse kohalike keelte kasutamine avalikkuses (Carr 2006, 270).

Kuigi II maailmasõjas jääb diktaator Franco poolt juhitud fashistlik Hispaania ametlikult neutraalseks, on rezhiimi kontaktid teljeriikidega väga tihedad. Peale sõja lõppu jääb Franco rezhiim püsima eeskätt tänu uutele külma sõja pingetele ning rahvusvaheline protest piirdub ainult 1945. a detsembris ÜRO poolt välja kuulutatud diplomaatilise boikotiga ning juba 1955. a võetakse Hispaania organisatsiooni tagasi (Ibid., 271). Tulemusena on Franco sunnitud rezhiimi lõdvendama, uueks ideoloogiaks saab Rahvuslik Katoliiklus. Lõdvendatakse piiranguid ka teiste keelte kui kastiilia kasutamisel, kuid tsensuur avaldatava kirjanduse üle jääb (Harris 2014, 217).

1940ndate autarkia viib riigi kümnendi lõpuks majanduskriisi, mistõttu rezhiim on sunnitud oma majanduslikku isolatsiooni vähendama. Vaatamata majanduspoliitika liberaliseerumisele on Hispaania 1950ndate keskpaigas ikka veel suhteliselt halvas seisus; Marshalli abist, mis turgutas nii Saksamaad kui Prantsusmaa, jääb Hispaania kõrvale. Küll aga saab Hispaania ootamatu abi USA-lt, kui sõlmib aastal 1958 lepingud USA sõjaväebaaside rajamiseks.

1959. a on Franco vastumeelselt sunnitud heaks kiitma tehnokraatidest - katoliikliku kirikuga seotud, kuid ilmaliku organisatsiooniga Opus Dei - stabiliseerimisplaani, mille alusel muudetakse rahvuslik valuuta peeseta vabalt konverteeritavaks ning lubatakse välisfirmadel Hispaaniasse investeerida. Sellele järgneb plahvatuslik majanduskasv, nii et Hispaania muutub 1970ndate alguseks industrialiseeritud ja linnastunud lääne ühiskonnaks. See aga muudab omakorda Hispaania ühiskonda. Kirikust, kui rezhiimi algsest toetajast, saab selle üks ägedamaid kriitikuid, lisaks tekib tugev opositsioon üliõpilaste ja intellektuaalide poolt, mis kulmineerub 1969. a rahutustega ning neile järgnenud karmide repressioonidega. Lisaks tuleb rezhiimil ohjeldada üha kasvavat regionaalset natsionalismi ehk katalaanide ja baskide autonoomiapüüdlusi. Piirkondlikud protestid Baskimaal võtavad vägivaldse suuna aastal 1959, kui luuakse terroristlik organisatsioon ETA (Carr 2006, 270-275).

Novembris 1975 sureb Franco ning uueks riigipeaks saab kuningas Juan Carlos I, kes otsustab muuta Hispaania demokraatlikuks riigiks. 1978. a võetakse vastu uus konstitutsioon, mis seab sisse uue kahekojalise parlamendi, tugeva täidesaatva võimu, kiriku ja riigi lahususe ning eri piirkondade rahvuslike õiguste tunnustamise. Samas, vettpidavate kokkulepete puudumise tõttu erinevate parteide vahel, jäävad mõned sõnastused meelega kahemõttelisteks, näiteks - ühelt poolt riigi "lahutamatu ühtsus" ja "territoriaalne jagamatus", teiselt poolt "kõikide Hispaania rahvuste ja regioonide õigus autonoomiale" (Ibid., 277-278).

1980ndate ja 1990ndate peamiseks siseriiklikuks probleemiks on üha vägivaldsemaks muutuv baskide terrorism. Kui Baskide Rahvuspartei hakkab demokraatia alguses tegutsema avalikult, siis fundamentalistlikum tiib jätkab vägivaldse kasutamist, eesmärgiga viia Baskimaa iseseisvumiseni. Nende vastu võitlemiseks loob sotsialistide valitsus 1980ndatel riikliku terrorirühma, mis röövib ja mõrvab ETA liikmeid Prantsusmaal. Kuigi see teguviis leiab avalikuks tulemisel rahva hukkamõistu, siis üha ägenev baskide terrorilaine loob uue, ETA-vastase

protestiliikumise. Aastal 1998 kuulutab ETA välja ühepoolse vaherahu, kuid selle saavutamist jäävad takistama kaks peamist probleemi: ükski valitsus (kuni tänaseni) pole nõus arutama Baskimaa enesemääramisõigust ning Navarra ja ETA soov liita loodava sõltumatu Baskimaa koosseisu ka Prantsuse territooriumil asuvad endised Baskimaa piirkonnad (Ibid., 279-284).

Hispaania on tänapäeva maailmas unikaalne riik. Koos Serbia ja Valgevenega on nad ainukesed (demokraatlikud) riigid 20. sajandi Euroopas, kus pole toimunud nii-öelda selget joonetõmbamist (*clean break*) eelnenud diktaatorliku rezhiimi ja järgnenud demokraatliku korra vahel. Kõigis muudes diktaatorlikes riikides – olgu nendeks siis kommunistlikud või fashistlikud diktatuurid – eelneb demokraatiseerumisele vana rezhiim kukutamine, mille tagajärjel need, kes on seotud kukutatud rezhiimi poolt toime pandud kuritegudega, peavad ka vastutama. Hispaanias seda Franco rezhiimi järgselt ei juutu, kedagi ei karistata ega võeta vastutusele, ükskõik kui jubedad ka toimepandud kuriteod on. Mis omakorda tähendab, et endine nomenklatuur saab jätkata ning on puutumatu tänaseni (Strubell 2011, 47).

Separatism pole tänases Hispaanias kuhugi kadunud. Kuigi Baskimaal on olukord suhteliselt rahumeelne, siis Kataloonia viimaste aastate iseseisvuspüüdlused on süstinud jõudu ka teiste piirkondade nagu Galiitsia ja Andaluusia separatistidesse. See omakorda on põhjustanud nii mitmeidki teravaid sõnavõtte ning juriidilisi käike Hispaania peaministri Mariano Rajoy poolt, vaigistamaks separatismi Kataloonias.

Eelnev arvatavasti seletab ka Hispaania vastuolulist poliitikat Kosovo suhtes. 1999. a osaleb Hispaania NATO vägede koosseisus Serbia vastastes lahingutes, mis viib Kosovo kui iseseisva riigi väljakuulutamiseni aastal 2008 (Kosovo). Vaatamata asjaolule, et rohkem kui 100 riiki on Kosovo iseseisvust tunnistanud, siis Hispaania, peaminister Marino Rajoy'ga eestotsas, on keeldunud seda tegemast. Põhjuseks asjaolu, et Kosovo iseseisvus kuulutatakse välja ühepoolset, ilma Serbia-poolse nõusolekuta (*Spain reaffirms it...*). Ilmselgelt on see püüe näidata nii Katalooniale kui kogu rahvusvahelisele üldsusele, et Hispaania ei aktsepteeri ühepoolseid iseseisvuse väljakuulutamisi.

Probleemseks küsimuseks on jätkuvalt ka Gibraltar, mis on Suurbritannia meretagune ala Hispaania lõunarannikul. Ametlikult läheb Gibraltar Inglismaa impeeriumi koosseisu Hispaania pärilussõjajärgse Utrechti rahulepinguga aastal 1713. Hispaania on seda korduvalt vaidlustanud, kuid aastatel 1967 ja 2003 toimuvatel referendumitel lükkavad Gibraltari elanikud tagasi

ettepaneku liituda Hispaaniaga ning Gibraltar on jäänud senimaani Briti kolooniaks. Peaminister Rajoy on korduvalt kutsunud Suurbritanniat ülesse alustama kõnelusi Gibraltarituleviku üle, kuid tulemusteta (Hispaania tahab brittidelt ...).

Hispaania on NATO, EL-i ja Euroopa rahaliidu liige (liitumisaastad vastavalt 1982, 1986, 1999). Aastateks 2015-2016 on Hispaania valitud ÜRO Julgeolekunõukogu mitteamaliseks liikmeks (Spain).

3. KATALOONIA

3.1. Kataloonia lühikirjeldus

Kataloonia on Ibeeria poolsaare kirdeosas asuv Hispaania autonoomne piirkond. Põhjast piirneb ta Prantsusmaa ja Andorraga, idas Vahemerega, lõunas Valentsia provintsi ja läänes Aragoni provintsi (vt. Lisa 4). Kataloonia piirkond jaguneb neljaks provintsi: Barcelona, Tarragona, Lleida ja Girona, mis omakorda jagunevad 41 maakonnaks ja 946 munitsipaalosaks. Kataloonia pealinn on Barcelona, piirkonna ametlikeks keelteks on hispaania (kastiilia), katalaani, ning araneesi (oksitaani keele murre). Kataloonia valitseb ennast "ise" autonoomselt Hispaania keskvalitsusest, vastavalt Hispaania 1978. a konstitutsioonile ja Kataloonia autonoomia statuudile (*Estatuto de Autonomía de Cataluña*, lühendatult ja edaspidi *Estatut*), mis on muudetud viimati aastal 2006, kuid muudatused kuulutatud Hispaania Konstitutsioonikohtu (edaspidi Konstitutsioonikohus) otsusega põhiseadusega vastuolus olevaks (Catalonia).

Generalitat de Catalunya (lühendatult ja edaspidi *Generalitat*) on üldnimetus institutsionaalsele süsteemile, mille ümber on koondunud kogu Kataloonia valitsus. Rahvas valib 135-liikmelise parlamendi, parlament valib presidendi ja president määrab ametisse kohaliku valitsusjuhi ning ministrid. Kõige kõrgemaks instantsiks on Konstitutsiooni Nõukogu (*Consell de Garanties Estatutàries*), kelle ülesandeks on kontrollida, et nii parlament kui valitsus lähtuksid oma otsustes ja vastuvõetud seadustes Hispaania konstitutsioonist ning *Estatut*ist (Institutional map).

Kataloonia on hetkel Hispaania autonoomsetest piirkondadest suurim majandus, mille aastane rahvuslik kogutoodang (SKP) moodustab veidi üle 19% Hispaania kogu SKP-st (vastavalt 197,32 ja 1049,18 miljoni €). Elanike koguarvult on Kataloonia Hispaania teine suurim autonoomne piirkond (vastavalt 7,4 ja 46,5 miljoni elaniku), olles väiksem ainult Andaluusiast (8,4 miljoni elaniku) (Lisa 2). Kataloonia pealinn Barcelona on üks riigi suurimaid turismimagneteid koos Kanaari saarte ja Andaluusiaga. Alates Kastiilia ja Aragóni kuningriikide liidu moodustamisest aastal 1492 kuni tänaseni on Kataloonia Hispaania jaoks väga oluline ja keskne piirkond, seda nii oma majanduse suuruse kui geograafilise asukoha tõttu, olles ühendusteeks Hispaania ja Prantsusmaa vahel, seeläbi ühendades riiki ka kogu mandri-Euroopaga.

3.2. Kataloonia separatismi tingivad tegurid

Kataloonia, paljuski oma asukohast tingitud tähtsuse (vt. Lisa 4) ja ümbritsevatest piirkondadest arenenuma majanduse tõttu, on aastasadu kannatanud nii Hispaania-sisese võimuvõitluse, Hispaania ja Prantsusmaa rivaalitsemise kui üle-euroopalistest võimutülidest tingitud sõdade tõttu. Kuigi hetke iseseisvumistaotlus on tingitud paljuski viimaste aasta(kümne)te vaidlusest Kataloonia autonoomialepingu ümber, asuvad iseseisvumisele tõukavad põhjused siiski Hispaania ajaloos. Need separatismi-ilminguid ei ole iseloomulikud ainult Katalooniale. Kuigi ETA on käesoleval hetkel loobunud terrorismist, on riiklik iseseisvus Baskimaa poliitikas ikka veel aktuaalseks teemaks, seda sama saab väita ka Andaluusia, Galiitsia, Kantaabria, Astuuria ja teiste piirkondade kohta (List of active ...).

Separatism Kataloonias on põhjustatud järgmistest asjaoludest:

1. Hispaania elanikkond pole kunagi sulandunud ühtseks rahvuseks. Hispaania on n-ö kokkutraageldatud riik, mis vaatamata keskvõimu püüdlustele luua ühtse ajaloo, kultuuri ja rahvusega riiki, on rahvuslikkus mõttes siiani äärmiselt killustatud.
2. Erinev majanduslik areng erinevates piirkondades. Kataloonia ja Baskimaa, hiljem ka Galiitsia, on alates 18. sajandist arenenud majanduslikult kiiremini kui Kastiilia (ja seeläbi ka Madrid), kes aastasadu on sõltunud ja saanud tulu karjakasvatusest, olles sellel ajal (enne 18. sajandit) sisuliselt keskseks teede ristumiskohaks Ibeeria poolsaariesestele kaubateedele. Kui avanevad uued turud Ameerikas (16. sajand), tiheneb kaubavahetus teiste regioonidega läbi kaubasadamate (16.-19. sajand), areneb põllumajanduslik tootmine (18. sajand) ja tööstuse areng (19. sajand), muutuvad Kataloonia, Baskimaa, Galiitsia oluliselt rikkamateks regioonideks kui seda on Kastiilia. Seepärast on keskvõimu nähtud juba alates Kastiilia ja Aragoni kuningriikide ühinemisest (1479) rohkem maksude sissenõudjana kui kohalikule piirkondlikule elule kaasaaitajana ning panustajana.
3. Katalaanid pole unustanud repressioone, mida keskvõim on iseseisvumistaotluste mahasurumiseks või nende järgselt rakendanud. Olgu nendeks repressioonideks siis Hispaania Pärilussõja järgne repressioonide laine 18. sajandil või siis 20. sajandi Hispaania kodusõda, kus Kataloonia, ja Barcelona eriti, oli suurimate lahingute toimumiskohaks. Peale kodusõda - alates 1939. a kuni kindral Franco surmani aastal 1975 - oli Kataloonia

suurimaid repressioone talunud piirkonnaks Hispaanias, kus muude repressioonide hulka kuulus ka katalaani keele täielik keelustamine.

4. Katalaanide rahvuslikud sümbolid kui vastuhakku idealiseerivad kujundid. *Els Segadors*, mis kinnitati ametlikuks Kataloonia hümniks aastal 1993, põhineb 1640. a toimunud Kataloonia ülestõusule Kastilia vastu ning on oma olemuselt iseseisvuse eest võitlusesse kutsuv laul (*Els Segadors*).

Rahvuspüha *Diada*, mida tähistatakse iga aasta 11.septembril, on meenutus Barcelona ja seeläbi kogu Kataloonia kaotusele iseseisvussõjas, Philip V (Bourbonide) vägedele aastal 1714. Seega kutsuvad mõlemad tähtsad rahvuslikud sümbolid ülesse vastuhakule Kastilia ehk keskvoimu vastu (National Day of Catalonia).

5. Hispaania uue demokraatliku korra soovimatus/võimetus võtta vastutusele Franco-nomenklatuur. Kõiki kindral Franco surmale järgenud Hispaania valitsusi seostatakse ikka veel Falangi diktatuuriga ning seetõttu ka kunagiste repressioonidega. Ka praegu võimul olevat Rahvaparteid (*Partido Popular*) nähakse Franco rezhiimi jätkajana.
6. 1979. a sõlmitakse regiooniti erinevad autonoomialepingud. Keskvalitsus annab Baskimaale ja Navarrale loa kohalike maksutulude korjamiseks (arvatavasti nähakse reaalselt ohtu ETA terrorismis), kuid Kataloonia, kes soovib sarnast staatust, seda ei saa. Põhjus võib peituda katalaanide “väsimumes” Franco “erirezhiimist”, mistõttu puudub reaalne poliitiline jõud, kes seda antud momendil taotleks. Tingimuste erinevust autonoomsete piirkondade vahel käsitletakse Kataloonias kui järjekordset Madridi-poolset repressiooni.
7. 2010. a Konstitutsioonikohtu otsus kuulutada 2006. a uuendatud *Estatut* Hispaania konstitutsioonivastaseks. Selle otsuse negatiivset mõju süvendab Hispaania valitseva partei Rahvapartei poolt algatud kampaania Kataloonia kaupade boikoteerimiseks. Sisuliselt käivitab see protsess (alates 2006. a boikotist Kataloonia kaupadele kuni 2010. a Konstitutsioonikohtu otsuseni) sündmustejada, mis viib tänase Kataloonia iseseisvumisliikumiseni (Lisa 3).
8. Hispaania valitseva poliitilise jõu Rahvapartei jätkuv jäikus Kataloonia küsimuses. Vaatamata korduvatele püüdlustele alustada läbirääkimisi, puudub täna dialoog Hispaania peaministri Mariano Rajoy ja Kataloonia presidendi Artur Mas'i vahel (Lisa 3).

9. Shotimaa iseseisvuspüüdlused kui näide keskvalitsuselt referendumi pidamiseks vajaliku loa saamisest. Suurbritannia valitsus annab loa korraldada 18.09.2014 Shotimaa iseseisvureferendumi, samas kui Hispaania valitsus keelustab kõik Kataloonia katsed samaväärselt legaalse referendumiga korraldamiseks.

3.3. Kataloonia iseseisvumistaotlus

Praegune vastasseis Kataloonia ja Hispaania keskvalitsuse vahel algas aastal 2003, kui 23 aastat Kataloonia presidendina valitsenud Jordi Pujol'i partei *Convergència i Unió* (edaspidi *CiU*) jääb Kataloonia parlamendivalimistel napilt teiseks, mistõttu Pujol taandub poliitikast.

Pujol'i valitsemisaega iseloomustab mõõdukuse joon – üheltpoolt ta küll toetab Hispaania föderaliseeritust, kuid teisalt võitleb Kataloonia kui kultuuriliselt isikupärase piirkonna tunnustamise eest. See poliitika saab nimeks *peix al cove* ("kalad ühes korvis") mis teisisõnu tähendab Madridi keskvalitsuse toetamist olenemata seal valitsevast parteist, juhul, kui vastu saadakse suurem otsustusjõud Kataloonia valitsusele. Pujoli üheks suurimaks teeneks võib lugeda tema tööd Kataloonia tutvustamisel Euroopas, ta on ka üks Euroopa Regioonide Assamblee (*AER* – *Assembly of European Regions*) loojatest (Harris 2014, 251).

Pujol on skeptiline Kataloonia iseseisvumise osas, seda põhjusel, et tema arvates on EL-is selgelt kasvamas vastumeel autonoomsete regioonide vastu ja Euroopa Komisjon õhutab oma liikmesriike unifitseerima ja ühtlustama erinevaid, riikide sees olevaid piirkondi. See omakorda on andnud Madridi keskvalitsusele võimaluse lükata süü soovis riiki unifitseerida Brüsselile. Pujoli arvates on seetõttu üsna raske, kui mitte võimatu, saada Kataloonia iseseisvusele rahvusvahelist toetus. Tema soovitus on jätkuvalt tegeleda sisemise tugevuse kasvatamisega – kaitstes keelt, kultuuri, haridust, rahvast – ning oodata iseseisvumiseks paremaid aegu, kuni rahvusvaheline üldsus on valmis neid toetama (Strubell 2011, 56).

2003. a valimiste järgne uus võimuliit moodustatakse kolme muu partei poolt, kes on oluliselt reaktiivsemad kui Pujoli juhitud *CiU*. Nad võtavad ülesandeks reformida 1979. a *Estatut*. Kui see esitatakse 2006. a Hispaania parlamendile ratifitseerimiseks, esitab parlamendis

sellel ajal opositsioonis olev Rahvapartei hagi Konstitutsioonikohtule, et kuulutada *Estatut* Hispaania konstitutsiooniga vastuolus olevaks. Lisaks algatab Rahvapartei Katalooniast pärit kaupade boikotikampaania (Lisa 3).

28. juuni 2010 teavitab Konstitutsioonikohus oma otsusest, mille järgselt kuulutatakse osa *Estatuti*'i peatükke Hispaania konstitutsiooniga vastuolus olevateks ning muudetakse mitmete peatükkide sõnastust. Peamiselt puudutavad need muudatused katalaani keele staatust ning *Generalitat*'i võimupiire ning maksusüsteemi. See otsus vallandab spontaanse protestimarsi Barcelonas, mida loetakse praeguse iseseisvusliikumise alguseks (Ibid.).

Protestimeeleolusid süvendab veel 2011. a Hispaania parlamendivalimised, mille võidab ülekaalukalt Rahvapartei, uueks peaministriks nimetatakse Mariano Rajoy. Protestiaktisioonid Kataloonias tihenevad, 2012. a märtsis moodustatakse Kataloonia Rahvuslik Assamble (edaspidi *ANC - Assamble Nacional Catalana*), mis muutub protestiliikumise eestvedajaks ja erinevate rahvaühenduste eestkõnelejaks (Ibid.). Kuid Kataloonia valitsus, eesotsas valitsusjuht Artur Mas'iga, ei ühine veel sellel hetkel *ANC*-ga (Harris 2014, 279).

2012. a septembris esitleb president Mas peaminister Rajoy'le ettepaneku üle vaadata Kataloonia ja Madridi keskvalitsuste vaheline fiskaalkokkulepe. Kui Rajoy sellest keeldub, kuulutab Mas välja ennetähtaegsed Kataloonia parlamendivalimised, toetades esmakordselt avalikult Kataloonia iseseisvumist. Kuigi Mas'i partei valimisi ei võida, valitakse ta siiski 21. detsember 2012 Kataloonia presidendiks (Ibid., 281).

23. jaanuaril 2013 võtab Kataloonia parlament vastu Kataloonia iseseisvusdeklaratsiooni. See annab omakorda hoogu uuteks keskviimuvastasteks protestideks, näiteks rahvuspühal *Diada* korraldab *ANC* Balti ketist inspireeritud Kataloonia tee (*Via Catalana*). Sama aasta lõpus võtab *Generalitat* vastu otsuse iseseisvusreferendumi korraldamise osas, selle toimumisajaks määratakse 11. september 2014 (Lisa 3).

2014. a märtsis tühistab Konstitutsioonikohus Kataloonia iseseisvusdeklaratsiooni ning s.a aprillis hääletab Hispaania parlament vastu ettepanekule anda Katalooniale iseseisvusreferendumi korraldamise õigus. Kataloonia parlament võtab seepeale vastu otsuse korraldada referendumi asemel mittesiduv rahvahääletus, andes nii sellele aktsioonile seaduslik alus. Vaatamata keskvalitsuse püüetele rahvahääletus edasi lükata, see siiski toimub ettenähtud ajal. Hääletustest

võtab osas üle 2,3 miljoni Kataloonia elaniku (osalusprotsent *ca* 31%), veidi üle 80% hääletanutest soovib Kataloonia iseseisvumist. Rahvahääletuse järgselt esitab Hispaania riigiprokurör president Mas'ile ja tema lähimale meeskonnale ametliku süüdistuse võimu kuritarvitamises (Ibid.).

25. novembril 2014 esitab Mas Kataloonia rahvale 18-kuulise iseseisvumisteedekonna plaani, mille järgselt peab iseseisvus väljakuulutatama hiljemalt 18 kuud peale järgmiste kohalike omavalitsuste valimisi, mis toimuvad Kataloonias 27. septembril 2015. Valitav uus parlament peab koheselt peale valimisi alustama ametlikke läbirääkimisi Hispaania keskvõimuga Kataloonia eraldumiseks, kogu protsessi hakkab koordineerima Rahvusliku Ülemineku Nõukogu (edaspidi *CATN - Consell Assessor per a la Transició Nacional*). Uus Kataloonia iseseisvusreferendum plaanitakse korraldada 2016. aasta lõpus (Lisa 3).

2015. a alguseks on suhted Kataloonia ja Madridi keskvalitsuse vahel veelgi pingelisemad. Protsessi edasist kulgu hakkavad mõjutama suurel määral kõigis autonoomsetes piirkondades toimuvad kohalike omavalitsuste valimised (ajavahemikul maist kuni septembrini 2015. a, edaspidi KOV) ning aasta lõpus, detsembris, toimuvad Hispaania parlamendivalimised (Forniès, 2014).

Täielik Kataloonia iseseisvumistaotluste kronoloogia on ära toodud antud bakalaureusetöö lisas number 3.

4. KATALOONIA ISESEISVUMISPROTSESSI VÕIMALIKUD EDASISED ARENGUD

Suure tõenäosusega ei tagane *Generalitat* ega separatistlikud liikumised nagu *ANC* oma seisukohtadest ning jätkavad tööd Kataloonia iseseisvumise nimel. Sama põhimõttele kindlalt käitub ka Hispaania keskvalitsus ning valitsev Rahvapartei eesotsas peaminister Mariano Rajoy'ga, olles vastu igasugustele läbirääkimistele Katalooniaga, olgu siis teemaks *Estatut* või Kataloonia iseseisvus. Selle vastasseisu ulatust määravate valimiste – nii KOV-i kui parlamendivalimiste – tulemusi on võimatu ette ennustada. Järgneva analüüsi eelduseks on, et Kataloonias jäävad võimule separatistlikult meelesstatud jõud ning Hispaania parlamendivalimiste tulemusena jääb võim riigis Rahvapartei kätte.

4.1. Keskvalitsuse hetkepositsioon

Rahvusvahelises süsteemis maksab nii majanduslik-, poliitiline- kui sõjaline jõud. Hispaania keskvalitsus on huvitatud oma jõu säilitamisest, mistõttu teeb ta kõik võimaliku, et säilitada territoriaalne terviklikkus, majanduslik võimsus ning valitsuse kontroll kogu riigis toimuva üle. Ühe piirkonna eraldumine võib tekitada ahelreaktsiooni ning eralduda võivad soovida ka teised piirkonnad, nagu näiteks Baskimaa, Galiitsia ja miks mitte ka Andaluusia, kus samuti valitsevad tugevad separatistlikud meeleolud. Kokku moodustavad need kolm piirkonda koos Katalooniaga ligilähedaselt poole kogu Hispaania SKP-st (Lisa 2), mistõttu algataks ühe piirkonna iseseisvumine sisuliselt kogu riigi lagunemise. Keskvõim teeb tõenäoliselt kõik endast oleneva, et takistada Kataloonial rahumeelne iseseisvumine.

Madrid on selgel seisukohal, et nii 2006. a *Estatut*, 2013. a Kataloonia iseseisvusdeklaratsioon ning 2014. a referendum on Hispaania konstitutsiooniga vastuolus. See vastasseis on siiani olnud suhteliselt rahumeelne, piirdudes meeleavalduste ja poliitiliste- ning juriidiliste manipulatsioonidega, samas, keskvalitsus on sisuliselt keeldunud igasugustest

läbirääkimistest teemal *Estatut* või Kataloonia iseseisvumine. Suure tõenäosusega jätkab keskviim sama taktikat kuni uue iseseisvusreferendumi väljakuulutamiseni, lisaks otsib ta toetust riigi lagunemise vastu ka rahvusvahelisel areenil.

On selge, et asjaolude pingelisemaks muutumisel - näiteks, kui iseseisvusreferendum õnnestub siiski korraldada ning katalaanid annavad *Generalitat*'ile mandaadi iseseisvumiseks – algavad rahutused ja/või sekkuvad nii politsei kui sõjavägi. Sellisel juhul muutub otsustavaks asjaolu, kuidas käitub Kataloonia politseijõud *Mossos d'Esquadra* (edaspidi *MdE*), mis allub otseselt *Generalitat*'ile (*Mossos d'Esquadra*) ning ei pruugi täita keskvalitsuse korraldusi. Nii võib tekkida relvastatud konflikt *MdE* ja *Guardia Civil*'i, Hispaania sõjaväe (kes täidab ka politsei ülesandeid) vahel (Institutional Information). Konflikti eskaleerumine sõjaliseks vastuseisuks võib omakorda viia rahvusvaheliste institutsioonide nagu ÜRO, NATO ja EL-i sekkumiseni. Vaevalt, et Madridi keskvalitsus sooviks viia konflikti nii kaugemale, kuid sõjalist vastuseisu ei saa ka välistada. Sellisest vastasseisust tingitud rahvusvaheliste jõudude sekkumine viib paratamatult kõik osapooled lõpuks läbirääkimiste laua taha ning Madrid on sunnitud järeleandmisi tegema. Kui mitte iseseisvumise, siis vähemalt *Estatut*'i tingimuste osas.

Kui Rahvapartei kaotab separatistlikumalt meelestatud autonoomsetes piirkondades 2015. a KOV-il enamuse või ei suuda moodustada koalitsioone kohalike domineerivate poliitiliste jõududega, on suur tõenäosus, et ka need piirkonnad alustavad Kataloonia toetamist. Igal juhul on keskvalitsusel vajalik takistada organiseeritud separatistlike liikumiste teket neis piirkondades.

Keskviimu võimalikud eesmärgid järgnevas kaheks aastaks:

- 1) *Generalitat*'i poliitiline ja juriidiline surveamine iseseisvusreferendumist loobumiseks,
- 2) katalaanide mõjutamine ütlema võimalikul referendumil "EI",
- 3) rahvusvahelisel tasandil toetuse kinnistamine Hispaania ühtsuse ideele,
- 4) teiste autonoomsete piirkondade mõjutamine ja surveamine.

4.2. *Generalitat*'i hetkepositsioon

Generalitat jätkab president Mas'i plaani elluviimist, mis peab kulmineeruma iseseisvuse välja kuulutamisele. *CATN*'i plaani järgselt alustatakse 2015. a septembri KOV-i järgselt üheaegseid konsultatsioone nii Hispaania keskvõimu kui EL-iga, saavutamaks mõlema institutsiooni nõusolek siduva referendumi korraldamiseks aastal 2016. Juhul, kui keskvõim ei ole nõus läbirääkima, pööratakse rahvusvaheline üldsuse, s.h. EL-i poole, leidmaks neutraalne arbiiter, kes suudaks läbirääkimisi vahendada. Kui ka see samm peaks ebaõnnestuma, korraldab *Generalitat* ikkagi referendumi, mille tulemust peab ta enda jaoks siduvaks. Juhul, kui rahvas annab oma hääle iseseisva Kataloonia poolt, kuulutab *Generalitat* ühepoolset välja iseseisvuse (National Transition of ...).

Rahvusvahelise süsteemi struktuur ja tasakaal määravad ära kõigi toimijate käitumise. Uute riikide aktsepteerimine maailmakaardil on seotud asjaoluga, kas süsteem seda võimaldab ning suurtoimijad tunnustavad/toetavad. Et Kataloonia saaks tunnustatud iseseisva riigina, peab ta saavutama rahvusvahelise süsteemi suurtoimija(te) toetuse.

On selge, et Hispaaniast lahkulöömisel lahkub Kataloonia automaatselt ka EL-ist ja selle ühisturust; seda on selgesõnaliselt väljendanud mitmed EL-i tippfunktsionärid (Vaubel 2013). See tähendab omakorda, et majanduslikus, poliitilises aga ka turvalisuse mõttes - põgenikud Aafrikast ja Ladina-Ameerikast, kes näevad uut riiki kui hüppelauda Euroopasse; islamiterrorism - vajab Kataloonia koheselt peale iseseisvumist lepingulisi suhteid nii EL-i, Hispaania- kui põhjas piirneva Prantsusmaaga. Isolatsioonis ja ilma rahvusvahelise toetuseta ei suudaks Kataloonia kaua iseseisvana eksisteerida.

Majanduse suuruselt kuuluks iseseisev Kataloonia küll Euroopa riikide keskmike hulka - SKP 197 miljardit € (Lisa 2), olles samas suurusjärgus Portugali ja Soome majandustega (GDP at current ... 2015) –, kuid ennustamatud on mõjud, mis võivad tuleneda isolatsioonist ja/või iseseisva, kuid mittetunnustatud riigina toimimisest. Seega on Kataloonial hädavajalik leida liitlased rahvusvahelisel tasandil, et toimuks kiire ja sujuv integreerumine rahvusvahelistesse institutsioonidesse (ÜRO-sse, WTO-sse ning loomulikult ka EL-i).

Genralitat'i võimalikud eesmärgid järgnevatks kaheks aastaks:

- 1) võimaluste otsimine kokkuleppeks keskvõimuga,
- 2) toetuse otsimine rahvusvahelistelt suurjõududelt ja –üldsuselt,
- 3) katalaanide jätkuva toetuse kindlustamine iseseisvumisideele,
- 4) kokkulepe teiste Hispaania autonoomsete piirkondadega nende võimaliku toetuse saamiseks.

4.3. Võimalikud edasised arengud järgneva kolme aasta perspektiivis

Teoriast lähtuvalt võib iseseisvumine, mis annaks ka rahvusvahelise tunnustuse, õnnestuda vaid siis, kui oleks täidetud mõni järgnevatest tingimustest:

- a) konsensus vanemriigiga,
- b) vanemriigi lagunemine,
- c) tugev patroonriik,
- d) rahvusvahelise poliitilise üldsuse tugi,
- e) muutused geopoliitiliste jõudude tasakaalus.

Muidugi võib Kataloonia iseseisvuse ühepoolset välja kuulutada ka nii, et ükski eelpool nimetatud tingimustest ei ole täidetud (f). Arvatavasti järgneks sellele relvastatud vastasseis ja rahvusvaheliste suurtoimijate kiire sekkumine, mis viiks kas Kataloonia reintegreerumiseni Hispaaniasse läbi uue autonoomilepingu sõlmimise või siis eraldumise läbi rahvusvahelise üldsuse- või patroonriigi toe.

Teatud asjaolude kokkulangemisel võib Kataloonia ka iseseisvumistaotlusest loobuda või selle külmutada (g).

Järgnev autoripoolne subjektiivne analüüs keskendub võimalike stsenaariumite tõenäosusele järgneva kolme aasta perspektiivis. Rahvusvaheliste suurjõudude all peetakse silmas ÜRO Julegolekunõukogu alalisi liikmeid, kelleks on Hiina Rahvavabariik, Prantsusmaa, Vene Föderatsioon (edaspidi Venemaa), Suurbritannia ja USA; lisaks EL ning NATO. Ainukese

suurjõuna on järgnevast analüüsist välja jäetud Hiina Rahvavabariik. Seda esiteks tema asukohta tõttu Aasias ning teiseks tema ambitsioonide puudumisest Euroopa küsimustes kaasa rääkida.

a) Konsensus vanemriigiga ehk iseseisvumine läbi kokkuleppe Hispaania

See on lahendus, mida taotleb hetkel *Generalitat*. Selle realiseerumisel järgneks ka rahvusvaheline tunnustus, võimalik, et ka kiirendatud korras EL-i liikmeks saamine. Nagu *CATN*'i plaan ette näeb, peaksid pooled leidma kompromissi praeguste Hispaania riigi kohustuste ja varade jagamise suhtes (The National Transition ...). Antud lahendus eeldaks, et keskvõim muudaks meelt ning nõustuks Kataloonia riigist eraldumisega. Selline asjade käik on vähetõenäoline; isegi kui Kataloonia leiab toetuse rahvusvahelisel tasandil, siis rahumeelseid läbirääkimisi keskvõimuga eraldumise küsimuses, vähemalt 3 järgneva aasta perspektiivis, pole ette näha.

b) Vanemriigi lagunemine

Rahvusvahelise tunnustamise seisukohast oleks ka see Katalooniale sobilik lahendus, sest üldjuhul on rahvusvahelised toimijad - nii riigid kui institutsioonid - nõus sellisel põhjusel iseseisvunud riike tunnustama, eesmärgiga tagada kiire rahuprotsess lagunevas piirkonnas.

Keskvalitsus teeb arvatavasti kõik endast oleneva, et selline stsenaarium ei realiseeruks. Samuti ei tundu see, vähemalt 3 järgneva aasta perspektiivis, tõenäoline olevat, et Kataloonia taotlustega ühineksid ka teised autonoomsed piirkonnad nagu näiteks Baskimaa, Galiitsia või Andaluusia. Olgugi, et ainult Kataloonia iseseisvumine võib mõjutada keskvõimu käitumist teiste autonoomsete piirkondade suhtes (võimalikud hilisemad repressioonid kataalani keelt kõnelevates piirkondades Valencias ja Balearidel, keskvõimu soov autonoomiat teistes piirkondades vähendada jms.), ei ole teised iseseisvumisliikumised nii tugevad ega organiseerunud, et suudaksid Katalooniaga üheaegselt eraldumist taodelda. Küll aga võib Kataloonia iseseisvumine viia teiste piirkondade separatistlike jõudude mobiliseerumiseni ning seeläbi Hispaania lagunemiseni.

Juhul, kui Kataloonial ei õnnestu oma iseseisvust lähema kolme aasta jooksul realiseerida, võib hilisem vastasseis keskvõimu ja autonoomsete piirkondade vahel küll kulmineeruda

Hispaania lagunemisega, kuid lähiajal pole Kataloonia iseseisvumine, tingituna Hispaania riigi lagunemisest, tõenäoline.

c) Tugev patroonriik

Patrooniks võib olla riik, kes saab kasu iseseisva Kataloonia riigi tekkimisest ja/või Hispaania lagunemisest ning kellel on reaalne jõud, soov ja võimalus Katalooniat iseseisvumisel aidata. Suurem osa suurriikidest asuvad Hispaaniast kas piisavalt kaugel, et omada riiklikke huvisid; on EL-i või NATO liikmed (seega ei soovi sekkuda liikmesriigi sisepoliitilistesse küsimustesse) või on Hispaaniaga ühisel seisukohal riikliku territoriaaltervikkuse küsimuses - Hispaania on väljendanud selgelt oma vastuseisu nii Kosovo kui Tiibeti iseseisvumisele, toetades vastavalt nii Venemaa kui Hiina Rahvabrigi seisukohti.

Rahvusvahelistest suurjõududest võiksid patroonriigina kõne alla tulla ainult Suurbritannia või Prantsusmaa. Kuigi mõlemad on NATO ja EL-i liikmed - mis võiks eeldada neilt unifikseerumise toetamist ning partnerriigi siseasjadesse mittesekkumist -, on neil kumbalgi oma põhjus Kataloonia toetamiseks.

Suurbritannia sekkumise võimalikuks põhjuseks on Gibraltar, mis on nende meretagune ala Hispaania lõunarannikul (vt. lk. 22). Iseseisvusreferendumi tulemus, mis toetab Kataloonia eraldumist, annaks Suurbritanniale põhjuse väita rahvusvahelisel tasandil, et rahva tahet tuleb aktsepteerida nii Kataloonias kui Gibraltaril ning et Hispaania peab seda tulemust mõlemas piirkonnas arvesse võtma. Seda seisukohta toetab Suurbritannia enda käitumine Shotimaa iseseisvusreferendumi küsimuses aastal 2014, kus valitsus andis referendumi toimumiseks ametliku loa ning lubas rahva tahet austada.

Vaevalt, et Suurbritannia on Katalooniast otseselt huvitatud, küll aga annab tema toetamine võimaluse Madridi mõjutamiseks Gibraltaril küsimuses. Võib oletada, et tänu EL-i ja NATO survele on võimalik Suurbritannia tugi Katalooniale pigem näiline, eesmärgiga survestada Hispaaniat loobuma taotlustest Gibraltaril osas. Samas, olukord muutuks kardinaalselt, kui Suurbritannia otsustaks ise EL-ist välja astuda. Käesoleva aasta mais Suurbritannias peaministriks tagasi valitud David Cameroni sõnul korraldatakse veel enne 2017. a referendum Suurbritannia kuulumise üle EL-i (Cameron: referendum). Suurbritannia lahkumine EL-ist võib anda neile

võimaluse toetada Kataloonia püüdlusi avalikult ning viimase iseseisvumisel suudaks Suurbritannia neid toetada majanduslikult ka juhul, kui kumbki ei kuulu EL-i majandusühendusse. Loomulikult tuleb sellisel juhul arvesse võtta ka nii Hispaania kui Suurbritannia kuulumist NATO-sse, mis võib viimase taotlustele piiravaks osutada.

Teine arvestatav patroon võiks olla Prantsusmaa, kes on samuti NATO ja EL-i liige, kuid võib läbi Kataloonia toetamise näha võimalust oma mõjuvõimu suurendamiseks regioonis ning separatismiküsimuse lahendamiseks Hispaaniaga piirnevates regioonides. Nii Kataloonia kui eriti Baskimaa on väljendanud soovi võimaliku iseseisvumise korral liita oma territooriumiga ka need ajaloolised piirkonnad, mis jäävad praeguse Prantsusmaa piiridesse. Seega, Prantsusmaa eesmärk võiks olla Kataloonia iseseisvumise korral tema liitmine enda külge läbi autonoomialepingu nii, et aja möödumisel integreerida ta kas täies mahus enda territooriumiga või tekitada temast vasallriik, midagi sarnast Andorra.

Selline asjadekulg pole arvatavasti tõenäoline, seda takistaksid kindlasti nii EL kui NATO, rääkimata Hispaania enda võimalikust vastuseisust. Lisaks, omaette küsimus on sellisel juhul Venemaa sekkumise võimalus. Kui Mistrali tehing jääb pooleli, siis on Venemaal põhjust Prantsusmaale kätte maksta ning mitte lasta tal oma mõjuvõimu Euroopas suurendada. Lisaks, nii Venemaal kui Hispaanial on ühised arusaamad ühepoolset iseseisvuse väljakuulutamise osas, mis annaks esimesele võimaluse püüdmaks lõhestada nii NATO kui EL-i ühtsust. Kuigi raske on ennustada eelpool nimetatud suurjõudude reaktsioone ning võimalikke survemeetmeid Prantsusmaa suunal, võib üpris kindlat arvata, et Prantsusmaa avalikult Katalooniat toetama ei asu.

Küll aga on Prantsusmaa arvatavasti parim kandidaat uue, Madridi ja Barcelona vahelise autonoomialepingu garanteerijaks. See võimaldaks Prantsusmaal kontrollida protsessi nii, et Kataloonia Prantsusmaal asuvad alad jääksid sellest vaidlusest välja. Teisalt annaks see Kataloonia autonoomiale rahvusvahelise garantii, mis omakorda takistaks Hispaaniat seda ühepoolset muutmast. Sellised rahvusvaheliselt garanteeritud autonoomiad on näiteks Ahvenamaa ja Lõuna-Tirol (Unrecognized States in ..., 202).

Kataloonial on võimalus kaasajooksmine (*bandwagon*) Suurbritanniaga. Minimaalne saadav abi oleks Hispaania survestamine, kindlustamaks viimase loa siduva referendumi korraldamiseks. Kui aga Suurbritannia tõepoolest otsustab EL-ist lahkuda, siis võiks tast saada

Kataloonia toetaja ka juhul, kui rahvusvaheline üldsus, eesotsas EL-iga, ei tunnusta Katalooniat kui iseseisvat riiki.

Juhul, kui aga jõutakse keskvõimuga läbirääkimisteni autonoomia küsimustes, võiks Prantsusmaa olla huvitatud arbiitrirollist ja garanteerida uut autonoomialepingut.

d) Rahvusvaheliste suurtoimijate tugi

Tundub, et ei EL ega teised suurtoimijad, ei võta Kataloonia iseseisvumistaotlust veel tõsiselt. Küsimus võib tõusetuda päevakorda vahetult enne iseseisvusdeklaratsiooni väljakuulutamist või kui peaksid algama relvastatud kokkupõrked. Ei oska ette näha survemeetmeid, kuid ilmselt püütakse esimese lahendusena vahendada läbirääkimisi keskvõimu ja *Generalitat*'i vahel *Estatut*'i muutmiseks ning seeläbi survestada viimast iseseisvumisest loobumiseks.

Võib arvata, et nii EL-i kui NATO-poolset toetust Kataloonia oma iseseisvumistaotlusele ei saa, seda mitmel põhjusel:

- Kataloonia eraldumine Hispaaniast annaks hoogu juurde ka teistele separatistlikult meelestatud piirkondadele (nt. Veneto Itaalias; Flandria ja Valloonia Belgias; Savoy, Põhja-Kataloonia ja Baskimaa Prantsusmaal jpt.).
- Suure tõenäosusega vallandaks see Hispaania riigi lagunemise. Hispaania on aga Euroopa Keskpanka (*European Central Bank*, edaspidi *ECB*) üks suurimaid võlgnike, mistõttu tema riigi majanduslik ja seeläbi poliitiline käekäik on EL-ile äärmiselt oluline. Lisaks, avaks see "akna" nii põgenike- kui terrorismivoolule Aafrikast ning Lähis-Idast.

Ajal, kui suureneb islamistlik terror Euroopa lähistel ja Venemaa jätkab oma agressioone, ei saa EL lubada rahutusi ega pingeid oma liikmesriikides, veel vähem riikide lagunemisi. Seepärast võib oletada, et suuresti tänu EL-i ja NATO survele ei toeta Kataloonia püüdlusi ükski nende institutsioonide liikmesriik ega muu suurvõim. Ainukeseks erandiks võib eelpool nimetatud põhjustel olla Suurbritannia.

Tundub, et Kataloonia parim võimalus rahvusvahelise toetuse saamiseks on kaasajooksimine Suurbritanniaga. Ainuke toetus, mida ta teistelt rahvusvahelistelt suurtoimijatelt võib saada, on abi läbirääkimiste pidamiseks keskvõimuga ning parimal juhul uue autonoomialepingu garanteerimisel.

e) Muutused geopoliitiliste jõudude tasakaalus

Geopoliitilise jõudude tasakaalu muutumine tähendaks mõne rahvusvahelise suurjõu otsest nõrgenemist, uute alliansside teket või suuremõõdulist konflikti, kuhu oleksid kaasatud üks või mitu suurjõudu.

Peamised globaalse mõjuga muutused, mis võivad mõjutada Hispaanias toimuvat, on stabiilsuse kadumine Euroopas ja seeläbi ka EL-is.

EL-i kui institutsiooni püsimine on omakorda seotud paljuski rahaliidu püsimisest. Isegi kui *ECB* ja Euroopa stabiilsusmehhanism (*European Stability Mechanism*, edaspidi *ESM*) suudavad Kreeka aga ka Hispaania, Prantsusmaa ja Itaalia võlakriisi kontrolli all hoida, võivad stabiilsed euroala riigid nagu Austria, Holland, Soome või Eesti sealt välja astuda, kui laenu probleemsetele riikidele ületavad talutavuse piirid. Kuigi mitte kõik EL-i liikmed pole kaasatud eurotsooni, võib ühisraha ideest loobumine siiski lõhkuda omakorda ka EL-i tervikuna.

Teine probleem, millega Euroopa ning seeläbi ka EL silmitsi seisavad, on kontinendi turvalisus. Ida poolt ohustab Euroopat Venemaa soov saada tagasi kontroll riikide üle, mis libisesid tema mõjusfäärist välja peale NSVL-i lagunemist. Kuigi hetkel tundub, et antud konflikt puudutab ainult Ukrainat, võib see mingitel tingimustel laieneda ka Moldovasse ning kaugemalegi. Sellisel juhul ei jää EL-il ega NATO-l (s.h. ka Hispaania) üle muud kui sekkuda.

Lõuna poolt on ohuks järjest suurenev põgenike vool Aafrikast, mis võib mingil hetkel kasvada nii ulatuslikuks, et nii EL kui Vahemereäärsed liikmesriigid, s.h. Hispaania, peavad asuma relvastatud kaitsele.

Kagu suunast ähvardab Euroopat, kui kristliku taustaga piirkonda, islamistlik terrorism. Hetkel on konfliktikoldeks küll Lähis-Ida, kuid jõudu kogudes (ja miks mitte koalitsioonis Venemaaga) võib kanduda see ka Euroopa pinnale.

Ükskõik millistest eelnevatest stsenaariumitest peaks realiseeruma, annaks see võimaluse Katalooniale:

- EL-i lagunemisel nõrgeneks ka Hispaania ning Kataloonial võib tänu sellele asjaolule olla kergem keskvõimuga kokkuleppele saada, eriti, kui ta selja taga on Suurbritannia;
- kõigil teistel juhtudel on võimalikke arenguid mitmeid, aga kõik nad nõrgestaksid Hispaaniat, mis omakorda annaks eelise Katalooniale.

Olenemata põhjusest, on nõrgem või lagunev EL Kataloonia iseseisvumist soodustav tegur. Teisalt, lähema kolme aasta jooksul pole siiski EL-i (mõju)võimu nõrgenemist ette näha; näiteks NATO on just äsja formeerinud uue kiirreageerimisüksuse Odaots (*Spearhead*) eelpoolkirjeldatud võimalike sündmuste vältimiseks ja oma liikmesriikide kaitseks (NATO's new spearhead ...).

f) Ühepoolne iseseisvuse väljakuulutamine

Generalitat näib üsna sihikindlalt liikuvat iseseisvuse väljakuulutamise poole. Kui keskvõim ei suuda seda protsessi juriidiliste ja/või poliitiliste vahenditega peatada ning Kataloonial tõepoolest õnnestub referendumijärgselt ühepoolne iseseisvus välja kuulutada, järgneks sellele arvatavasti relvastatud vastuseis.

Kui Kataloonia selja taga on Suurbritannia, kes on samuti NATO liige, siis suure tõenäosusega see ei eskaleeruks relvastatud konfliktiks, vaid koheselt järgneksid läbirääkimised, kus Kataloonial on Hispaania ees ehk kerge eeliski. See oleneb muidugi asjaolust, kas Suurbritannia ise on sellel hetkel EL-i liige või mitte ning millised on tema ambitsioonid. Katalooniale parimal juhul võitleb patroonriik tema iseseisvuse tunnustamise eest, halvemal juhul kasutatakse teda Gibraltari küsimuse lõplikuks lahendamiseks ning Kataloonia on sunnitud reintegreeruma Hispaaniasse.

Juhul, kui Kataloonial puuduvad mõjuvõimsad liitlased rahvusvahelisel areenil, siis läbirääkimisi võib koordineerima hakata nii EL kui ka eelnevalt mainitud põhjustel Prantsusmaa. Ei saa välistada ka võimalust, et võimalikku konflikti peetakse Hispaania siseasjaks ning kui see ei muutu väga vägivaldseks, rahvusvahelised suurtoimijad sinna ei sekkugi. Selline asjade kulg

oleks Katalooniale kindlasti kõige kahjulikum stsenaarium – Hispaania sunniks ta reintegreeruma ning suure tõenäosusega järgneksid sellele ka repressioonid.

Võimalus, et Kataloonia saavutab iseseisvuse nii, et Hispaania ei proovi teda jõuga reintegreerida, ei ole usutav. Kuna Kataloonia kaotamist ei saa Hispaania endale lubada (20% majandusest, võimalik edasine lagunemine ja muud eelpool nimetatud põhjused), siis teeb keskvalitsus kõik endast oleneva, et Katalooniat takistada.

Kui Kataloonial siiski õnnestub iseseisvus ühepoolset välja kuulutada, oleneb järgnev asjaolust, kas tal on liitlane, näiteks Suurbritannia näol, või mitte. Esimesel juhul oleneb kõik liitlase eesmärkidest, teisel juhul reintegreeritakse ta Hispaaniasse.

g) Iseseisvustootlustest loobumine, nende “külmutamine”

Põhjused, mis võiksid järgmise kolme aasta jooksul sundida *Generalitat*'e iseseisvumisprotsessist loobuma:

- keskvalitsuse ettepanek läbirääkimiste alutamiseks,
- rahvusvahelise üldsuse surve Katalooniale tootlustest loobumiseks,
- iseseisvusreferendumilt mandaadi mittesaamine,
- iseseisvumisprotsessi jõuga maha surumine.

Keskvalitsus võib teha *Generalitat*'ile ettepaneku *Estatut*'i ülevaatamiseks. See võib teostuda kui viimane meede enne Kataloonia ühepoolset iseseisvusdeklaratsiooni väljakuulutamist. Ei saa välistada ka võimalust, et kogu iseseisvustootlus ongi poliitiline manipulatsioon sundimaks keskvalitsust autonoomia osas kokku leppima. Isegi kui ei ole, siis uus, mõlemaid pooli rahuldav kokkulepe autonoomia tingimuste osas võib osutada üheks parimaks stsenaariumiks mõlemale osapoolele.

Üheks võimalikuks põhjuseks iseseisvustootlustest loobumiseks oleks rahvusvahelise üldsuse ja –toimijate nagu EL, NATO ning suurriikide võimalik surve *Generalitat*'ile iseseisvustootlusest loobumiseks. Arvestades hetkel katalaanide toetust iseseisvusideele ning seda protsessi vedavale president Mas'ile, siis vaevalt see protsess seisatataks.

Teiseks põhjuseks võib olla läbikukkunud iseseisvusreferendum, mille tulemusena *Generalitat*’ile ei anta mandaati iseseisvuse väljakuulutamiseks. Võib arvatata, et *Generalitat* käivitab võimsa kampaania kutsumaks elanikke hääletamisest osa võtma (vajaliku kvoorumi tagamiseks) ning toetama iseseisvust. Rahvalt mandaadi mittesaamine on Kataloonia jaoks kõige kehvem stsenaarium, kuna keskvõimul pole siis ka otsest põhjust *Estatut*’i ümbervaatmiseks. Kuna eelmise referendumi tulemus oli ülekaalukalt iseseisvumist pooldav, siis pole põhjust eeldada ka teist tulemust võimalikult 2016. a referendumilt.

Iseseisvumistaotluse jõuga mahasurumine on arvatavasti kõigi osapoolte – nii Kataloonia, keskvalitsuse kui ka rahvusvaheliste suurjõudude - jaoks see kõige vähem soovitud lahendus:

- Madrid võib saavutada küll lühiajalises perspektiivis oma tahtmise ning hoida riiki koos, kuid vastupanu täies mahus ta likvideerida ei suuda;
- Kataloonia kindlasti ei lepi selle lahendusega - hetkel veel rahumeelne protestiliikumine võib eskaleeruda hiljem sõjaliseks vastupanuks või terrorismiks, mis omakorda võib kaasata baskide ETA;
- kindlasti ei soovi sellist lahendust ka rahvusvaheline üldsus, kuid peale läbirääkimiste vahendamise ei võta nad arvatavasti midagi muud ette enne, kui realselt on veri tänavatel.

Kuigi see viimane oleks väga lühinägelik samm keskvõimu poolt, võib see siiski osutada reaalsuseks, kui suhted keskvõimu ja *Generalitat*’i vahel pingestuvad ning kumbagi poole äärmuslikumad jõud teist osapoolt provotseerivad.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et *Generalitat* võib loobuda iseseisvumistaotlusest ainult juhul, kui keskvalitsus on nõus läbirääkimistega või kui keskvalitsus sekkub protsessi jõuga.

KOKKUVÕTE

Riiklik suveräänsus ja enesemääramisõigus on tänapäevases maailmas kompleksed küsimused. Kui aastasadu on kehtinud põhimõte, et jõuga territooriumi vallutajast saab automaatselt suveräänne valitseja, siis tänases rahvusvahelises süsteemis *de facto* iseseisvusest ei piisa, sellele lisaks on vaja ka olemasolevate suveräänsete riikide tunnustust, kes tihtipeale pole sellest huvitatud, sest vaikumisi seab see küsimuse alla ka nende enda territoriaalse terviklikkuse.

Shotimaa iseseisvusreferendum 2014. a sügisel ning Kataloonia püüdlused iseseisvumise nimel tõstatavad nii EL-i kui ÜRO liikmesriikides järjekordselt küsimuse, kas selliseid püüdlusi toetada või mitte. Põhjused, miks ühe suveräänse riigi üks osa soovib eralduda ja iseseisvuda, võivad olla erinevad. Samamoodi on erinev ka rahvusvahelise üldsuse reageering sellele, sõltudes paljuski vanemriigi käitumisest ning rahvusvaheliste suurtoimijate omavahelistest (jõu)vahekordadest. Heaks näiteks on Kosovo, kus vaatamata enamuse riikide ning rahvusvaheliste suurorganisatsioonide toetusele Kosovo iseseisvusele, leidub ikka riike, kes seda ei toeta. Seega on *de jure* staatuse võti paljuski eralduva piirkonna vanemriigi ja rahvusvaheliste suurtoimijate, mitte aga eralduva piirkonna enda kätes.

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida separatismi ajalooliseid põhjuseid Hispaanias ning välja selgitada Kataloonia iseseisvumispüüdlusi tingivad tegurid. Täiendavaks eesmärgiks oli uurida ja analüüsida Kataloonia iseseisvumisprotsessi võimalikke edasisi arenguid. Tööle andsid teoreetilise raamistiku esimeses peatükis kirjeldatud struktuuralse realismi põhimõtted ning riikide tunnustamise ja mittetunnustamise praktikad rahvusvahelises süsteemis.

Töö käigus jõudis autor järelduseni, et kuigi Kataloonia praegune iseseisvustaotlus on alguse saanud vastuoludest keskvõimu ja Kataloonia võimustruktuuride vahel seoses 1978. a Hispaania konstitutsiooni ja *Estatut*'i osas, siis selle vastuolu algpõhjused asuvad sügaval Hispaania ajaloos ning kultuuris. Siit võib järeldada, et juhul, kui antud iseseisvustaotlus ei vii Katalooniat rahuldava tulemuseni, jäävad vastuolud Kataloonia ja Hispaania keskvalitsuste vahel püsima.

Töö kirjutamise ajal autorile teada olevatele faktidele toetudes järeldub, et nii *Generalitat* kui Hispaania keskvalitsus pole kumbki suure tõenäosusega valmis oma positsioonilt taanduma –

üks soovib eralduda, teine säilitada riigi terviklikkus. Töö viimases peatükis analüüsiti võimalikke edasisi arenguid lähema kolme aasta perspektiivis, võttes arvesse nii mõlema osapoole positsioonid ja eesmärgid kui rahvusvaheliste suurtoimijate võimalik mõju.

Teoriast lähtuvalt on iseseisvuse saavutamiseks ja hoidmiseks Kataloonial vaja kas rahvusvaheliste suurtoimijate või patroonriigi toetust. Viimane peaks olema nõus ning võimeline Katalooniat toetama nii iseseisvumisel, rahvusvahelise tunnustuse saamisel kui kaitsmisel reintegreerumise eest Hispaaniasse. Analüüsist järeldus, et ainukene rahvusvaheline suurtoimija, kellel võiks olla teoreetiline huvi ja võimalus Katalooniat toetada, oleks Suurbritannia, kelle huviks on lahendada Hispaania poolt ülesse tõstatatud Gibraltari küsimus. Parim, mida Kataloonia Suurbritannia “vankrile hüppamisest” (*bandwagon*) võib saavutada, on viimase poolt garanteeritud iseseisvus. Samas, ei saa välistada võimalust, et Katalooniat kasutatakse lihtsalt Hispaania mõjutamiseks ning tulemuseks on Suurbritannia juhtimisel sõlmitud, ja ehk ka garanteeritud, autonoomialeping. Siinkohal on ennustatud EL-i ja NATO-poolsed surveavaldused Suurbritanniale Hispaania siseasjadesse mittesekkumiseks, mis võivad võimalikku abi Katalooniale veelgi vähendada. Ennustamatu on ka Suurbritannia enda otsus EL-i liikmelisuse osas.

Samaväärne uue autonoomialepingu garanteerija võiks olla ka Prantsusmaa, kelle huviks on Hispaania põhjaosa separatistlike piirkondade taotluste kontrollimine, vältimaks sarnaseid probleeme enda piiriäärsete aladega.

Ilma rahvusvahelise toetuseta võib Kataloonia küll iseseisvuse välja kuulutada, kuid varem või hiljem on ta sunnitud Hispaaniasse reintegreeruma. Sellisel juhul oleks Katalooniale hädavajalik rahvusvaheliste arbiitrite sekkumine uue autonoomialepingu sõlmimisel keskvalitsuse ja *Generalitat*'i vahel. Nende võimalik sekkumine aga oleneb kui kaugele katalaanid oma taotlusega jõuavad ja/või kui meeleheitlikult proovib keskvalitsus riiki koos hoida ehk kas ta sekkub protsessi vägivaldaga või mitte.

Kataloonia iseseisvutaotlus võib olla ka ainult *Generalitat*'i poliitiline manööver sundimaks keskvalitsust autonoomia osas kokku leppima. See tähendab, et viimase meetmena ärahoidmaks iseseisvuse väljakuulutamist võib keskvalitsus püüda saavutada kompromissi läbi *Estadut*'i osalises- või täies mahus aktsepteerimise. Selline kokkulepe autonoomia tingimuste osas

võib osutada üheks parimaks stsenaariumiks, eriti, kui Kataloonial õnnestub lepingu garandiks leida mõni suurtoimija, nagu Suurbritannia või Prantsusmaa.

Arvestades mõlema osapoole jäikust oma seisukohtadest kinnihoidmisel, pole välistatud ka võimalus, et keskvõimu ja *Generalitat*'i vahel suhete pingestumisel tuuakse sõjavägi tänavatele enne, kui iseseisvus välja kuulutatakse. Selle vältimiseks ning kiirkorras väliste jõudude sekkumiseks peab Kataloonia kogu protsessi võimalikult laialdaselt rahvusvaheliselt kajastama.

Töö autori järelduse kohaselt on *Generalitat*'i peamine ülesanne käivitada ulatuslik kampaania nii rahvusvahelisel- kui siseriiklikul tasemel, tagamaks kõikvõimalik toetus iseseisvumisideele ning hoidmaks rahvusvahelist üldsust kursis kõige toimuvaga. Isegi, kui rahvusvahelistelt suurtoimijatelt otsest toetust ei saada, tagab selline teavitus kiire reageerimise võimalikule keskvõimupoolsele jõulisele sekkumisele, mis omakorda tagaks arbiitri võimaliku uue *Estatut*'i sõlmimiseks keskvõimuga.

Käesolevas bakalaureusetöös ei uuritud *Generalitat*'i püüdlusi rahvusvahelise toetuse saamiseks ega ka nende püüdluste võimalikku mõju. Samuti jäi uurimise alt välja *ANC* ning teiste Kataloonia rahva-algatustlike liikumiste püüdlused rahvusvahelise üldsuse informeerimisel põhjustest, miks Kataloonial on õigus ja vajadus iseseisvuda. Nende mõlema küsimuse uurimine võiks anda vastuse, millises ulatuses rahvusvaheline üldsus ning suurtoimijad toetavad Kataloonia iseseisvumist. Seeläbi saaks hinnata ka antud uurimistöös välja toodud erinevate arengustsenaariumite tõenäosusi.

Autor soovib jätkata nende uurimisküsimustega edasistes magistriõpingutes.

SUMMARY

FACTORS FAVORING AND HINDERING POSSIBLE INDEPENDENCE OF CATALONIA

Mart Engelbrecht

Sovereignty and self-determination are complex topics in today's world. The principle, that sovereignty is automatically accompanying an act of conquer of a territory, was valid for centuries, but not any longer. *De facto* independence seems to be not good enough anymore, sovereignty requires also a recognition from already existing sovereign states, who might not be interested in giving this.

Scottish independence referendum in September 2014 and current Catalonian independence aspirations raise the question both for EU and UN member states whether to support and acknowledge those type of aspirations or not. Like there are different reasons behind the desire to separate, there are also several reactions to this from the international audience, depending on the reaction of a parent state and on relations between the main international actors. A good example to describe this is Kosovo, which, despite of the acknowledgment it has received from the majority of the UN member states and majority of large international actors, there are still states that do not recognize Kosovo as a sovereign state.

The aim of the current thesis was to investigate the historical reasons for separatism in Spain and to find driving factors behind the independence aspiration of Catalonia. Research and analyses of probable future scenarios of Catalonia secession was an additional goal of the thesis. Principles of structural realism and state recognition practices gave the theoretical framework to the analyses.

Despite the pivot of the current dispute between the Catalonia *Generalitat* and the central government of Spain - Constitution of Spain and Statute of Autonomy of Catalonia -, the root cause of their antagonism is hidden in the history and culture of Spanish Kingdom. Any other resolution than secession of Catalonia would keep this antagonism alive also in the future.

Based on the facts known to the author while compiling the thesis, it is evident that neither *Generalitat* nor the central government is willing to give up their current positions – one aspires independence, the other tries to maintain the integrity of Spain. Possible future scenarios in a three year perspective were analyzed in the fourth chapter of the thesis.

Catalonia has to seek for a support from the international public or, to find a patron state in order to achieve and preserve the independence and also prevent itself from reintegration back to Spain. The conclusion of the analyses was that the only possible international actor who might have a theoretical interest and opportunity to support Catalonia in its aspiration would be the United Kingdom (the UK), who has an ongoing debate with Spain regarding the status of Gibraltar. The best result Catalonia could achieve from bandwagoning with the UK is an independence that would be guaranteed by them. On the other hand, it is more likely that Catalonia will be used as an instrument in the debate with Spain, which could result, in best case, in a new possible Statue of Autonomy with Government of Spain, guaranteed by the UK. Pressures from EU and NATO towards the UK to stop latter from intervening into internal matters of Spain are unpredictable, as is the UK's membership status in EU.

As good as the UK, also France could be a favorable candidate for Catalonia, as a guarantee to its new possible Statue of Autonomy, due to the interest to control aspirations of its southern regions which have a borderline with Spain.

In case Catalonia tries to secede without a help of an international actor, then the best outcome they could reach is an intervention of some international arbiters, facilitating negotiations on new possible Statue of Autonomy. This intervention depends on how far Catalans will succeed in their aspirations and how desperately the Government of Spain tries to hold on to the integrity of the state and whether a military force will be used to suppress the aspirations. Reintegration to Spain is inevitable in case unilateral independence is announced without a backup of any international actor.

There is a possibility, that the independence aspiration is only a political maneuver of *Generalitat* to force the central government to agree on a new Statue of Autonomy. This type of an agreement could be one of the best outcomes for Catalonia, especially when they succeed to find an international guarantee, like the UK or France.

One cannot exclude the possibility of intervention of military forces, in case intensity of tension would grow dramatically. In order to ensure help from international public, the whole process has to be reverberated by Catalonia as widely as possible.

The main conclusion from the analyses is the understanding that the main objective for the *Generalitat* is to launch a massive campaign to raise awareness of international public on reasons and progress of the independence aspiration, also, to ensure support of all Catalans to this. Even if there's no support from large international actors, this campaign helps to ensure an external intervention in case of military sanctions, launched by the Government of Spain. This, in turn, can help to get an international guarantee to a settlement with them.

Ambitions of the *Generalitat* or people movement's like *ANC* to reach out to international public or to any particular actor for their support to the possible secession were not explored in the current thesis. That kind of a research could help to answer the question how feasible the current aspirations for the independence are.

This subject can be examined during following Master studies.

VIIDATUD ALLIKAD

RAAMATUD

- Bartkus, V.O. (1999). *The Dynamic of Secession*. Cambridge: Cambridge University Press
- Brenan, G. (1960). *The Spanish Labyrinth*. Cambridge: Cambridge University Press
- Carr, R. (2006). *Hispaania ajalugu*. Tallinn: Valgus
- Harris, D. (2010). *Cases and Materials on International Law: Seventh Edition*. Thomson Reuters
- Harris, S. (2014). *Catalonia is Not Spain: A Historical Perspective*. Lexington: 4Cats Books
- Hernàndez Cardona, F.X. (2014). *The History of Catalonia*. Barcelona: Rafael Dalmau
- Jackson, R., Sorensen, G. (2013) *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. 5th ed. United Kingdom, Oxford: Oxford University Press.
- Mearsheimer, J.J. (2011). *Reckless States and Realism*. - *Realism and World Politics*. (Ed.) K.Booth. Oxon: Routledge, p.124-140.
- Strubell, T. (2011). *What Catalans Want “Could Catalonia become Europe’s next State?”* Ashfield: Catalonia Press
- Unrecognized States in the International System* (2014). /Eds. N.Caspersen, G.Stansfield. Oxfordshire: Routledge
- Waltz, K.N. (2008). *Realism and International Politics*. New York: Routledge
- Waltz, K.N. (1979). *Theory of International Politics*. New York: Random House

ARTIKLID

- Alford, J. (1984). *Security Dilemmas of Small States*. - *The World Today*, Vol. 40, No. 8/9 (Aug. - Sep., 1984), pp. 363-369. Royal Institute of International Affairs
- Catalonia. (2010). – *The New Encyclopædia Britannica*. Vol.2. Chicago: Encyclopædia Britannica, Inc., 944
- Forniès, D. (2014). *Mas unveils pla to declare a Catalan state in 2016: 10 plus 1 things you should know*. – *Nationalia*, 26.11.2014. <http://www.nationalia.info/en/news/2022> (Aprill 2015)

Nutt, M. (2008). Mittetunnustamine ja rahvusvaheline õigus. – *Diplomaatia*, nr. 2(54) veebruar, lk.7. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/mittetunnustamine-ja-rahvusvaheline-oigus/>

Spain. (2010). – *The New Encyclopædia Britannica*. Vol.28. Chicago: Encyclopædia Britannica, Inc., 12

Vaubel, R. (2013). The Political Economy of Secession in the European Union. - Wilson Initiative. <http://www.wilson.cat/en/mitjans-escrits/lectures-recomanades/item/226-the-political-economy-of-secession-in-the-european-union.html> (Märts 2015)

ELEKROONILISED ALLIKAD

Cameron: referendum Suurbritannia EL-i kuulumise üle võib toimuda varem.- *ERR.ee* võrguväljaanne, 4.01.2015. <http://uudised.err.ee/v/valismaa/fa5d7065-eee8-465c-8e9d-f8efd7c0f756> (Aprill 2015)

Catalan National Assembly. *Assemblea.cat*.
<http://catalanassembly.org/cna/> (Aprill 2015)

Congreso de los Diputados.
http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/GruPar/resultados_electorales (Aprill 2015)

GDP at current market prices, 2002–03 and 2011–13. Eurostat.
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:GDP_at_current_market_prices,_2002%E2%80%9303_and_2011%E2%80%9313_YB14.png (Märts 2015)

ECB, ESCB and the Eurosystem. European Central Bank.
<https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.en.html> (Aprill 2015)

Els Segadors. Wikipedia.
http://en.wikipedia.org/wiki/Els_Segadors (Aprill 2015)

Hispaania tahab brittidelt Gibraltari. - *Postimees* võrguväljaanne, 22.02.2012
<http://maailm.postimees.ee/747708/hispaania-tahab-brittidelt-gibraltarit> (Aprill 2015)

Institutional Information. Guardia Civil.
<http://www.guardiacivil.es/en/institucional/Conocenos/index.html> (Aprill 2015)

Institutional map. Generalitat de Catalunya.
http://web.gencat.cat/en/generalitat/organitzacio_institucional/mapa-institucional/index.html (Aprill 2015)

Instituto Nacional de Estadística.

<http://www.ine.es/en/welcome.shtml> (Märts 2015)

Kosovo. The World Factbook, Central Intelligence Agency.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html> (Aprill 2015)

List of active separatist movements in Europe. Wikipedia.

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_active_separatist_movements_in_Europe
(Aprill 2015)

Local and regional democracy in Spain. Council of Europe.

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2041471&Site=Congress> (Aprill 2015)

Map of Spain. worldofmaps.net

<http://www.worldofmaps.net/en/europe/map-spain/map-spain-regions.htm> (Aprill 2015)

Mas, A. (2014). The people of Catalonia have voted. Let democracy take its course. –

COLLECTIO EMMA, 14.10.2014. <http://www.collectiuemma.cat/article/1954/the-people-of-catalonia-have-voted-let-democracy-teke-its-course> (Aprill 2015)

Mossos d'Esquadra. Generalitat de Catalunya.

<http://mossos.gencat.cat/en/index.html> (Aprill 2015)

National Accounts. Institutio Nacional de Estadística.

<http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft35%2Fp010&file=inebase&L=1>
(Märts 2015)

National Day of Catalonia. Wikipedia.

http://en.wikipedia.org/wiki/National_Day_of_Catalonia (Aprill 2015)

NATO's new spearhead force conducts first exercise. NATO

http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_118667.htm?selectedLocale=en (Aprill 2015)

Population Figures at 1 July 2014. Instituto Nacional de Estadística.

http://www.ine.es/en/prensa/np884_en.pdf (Aprill 2015)

Spain. The World Factbook, Central Intelligence Agency.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sp.html> (Aprill 2015)

Spain reaffirms it will not recognize Kosovo. - *B92.net*. võrguväljaanne, 25.04.2013

http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=04&dd=25&nav_id=85886
(Märts 2015)

- Statute of autonomy. Generalitat de Catalunya
<http://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/> (Aprill 2015)
- The Atlantic Conference & Charter, 1941. Office of the Historian, U.S.Department of State.
<https://history.state.gov/milestones/1937-1945/atlantic-conf> (Märts 2015)
- The contemporary Government of Catalonia (20th and 21st centuries). Generalitat de Catalunya.
http://web.gencat.cat/en/generalitat/historia/historia_4/#72453940-fac4-11e3-a5dd-005056924a59-5 (Aprill 2015)
- The Kellogg-Briand Pact, 1928. Office of the Historian, U.S.Department of State.
<https://history.state.gov/milestones/1921-1936/kellogg> (Märts 2015)
- The National Transition of Catalonia. Generalitat de Catalunya.
http://presidencia.gencat.cat/web/.content/ambits_actuacio/consells_assessors/catn/informes_publicats/livre_blanc_angles.pdf (Aprill 2015)
- The Yalta Conference, 1945. Office of the Historian, U.S.Department of State.
<https://history.state.gov/milestones/1937-1945/yalta-conf> (Märts 2015)
- The 129th President. Government of Catalonia.
http://www.catalangovernment.eu/pres_gov/government/en/president/biography.html
(Aprill 2015)
- United Nations Security Council Resolution 1244. United Nations.
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999)) (Märts 2015)
- Why a vote? Catalonia votes.
<http://www.cataloniavotes.eu/why-a-independence-referendum-incatalonia/#data3>
(Aprill 2015)

LISAD

Lisa 1. Mittetunnustatud riigid alates Teisest maailmasõjast

Mittetunnustatud riik	Vanemriik (parent state)	Staatus	Patroonriik
Katanga	Kongo	Sunnitud reintegreerumine vanemriiki	Puudub (algselt Belgia)
Biafra	Nigeeria	Sunnitud reintegreerumine vanemriiki	Puudub
Serbija Krajina	Horvaatia	Sunnitud reintegreerumine vanemriiki	Puudub (algselt Serbia)
Tšetšeenia	Venemaa	Sunnitud reintegreerumine vanemriiki	Puudub
Tamili Eelam	Sri Lanka	Sunnitud reintegreerumine vanemriiki	Puudub
Anjouan	Komoorid	Sunnitud reintegreerumine vanemriiki	Puudub
Gagausia	Moldova	Vabatahtlik reintegreerumine vanemriiki	Puudub
Serblaste Vabariik	Bosnia ja Hertsegoviina	“Vabatahtlik” reintegreerumine vanemriiki	Puudub (algselt Serbia)
Iraagi Kurdistan	Iraak	Vabatahtlik reintegreerumine vanemriiki	USA, Suurbritannia, Prantsusmaa
Bougainville	Paapua Uus-Ginea	Vabatahtlik reintegreerumine vanemriiki	Puudub
Eritrea	Etioopia	Iseseisvunud ja tunnustatud	Puudub
Ida-Timor	Indoneesia	Iseseisvunud ja tunnustatud	Puudub
Montenegro	Jugoslaavia Liitvabariik	Iseseisvunud ja tunnustatud	Puudub
Kosovo	Serbia	Vaidlustatud iseseisvus	NATO
Transnistria	Moldova	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	Venemaa
Mägi-Karabahh	Aserbaidžani Vabariik	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	Armeenia

Lisa 1 järg.

Mittetunnustatud riik	Vanemriik (parent state)	Staatus	Patroonriik
Abhaasia	Georgia	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	Venemaa
Lõuna-Osseetia	Georgia	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	Venemaa
Põhja-Küprose Türgi Vabariik	Küprose Vabariik	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	Türgi Vabariik
Palestiina	Puudub	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	Puudub
Somaalimaa	Somaali Liitvabariik	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	Puudub
Taiwan	Hiina Rahvavabariik	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	USA
SADR	Maroko (?)	Määratlemata staatus (mittetunnustatud)	Alžeeria

Allikas: (Unreconized States ... 2014, 201)

Lisa 2. Hispaania autonoomsed piirkonnad, rahvastik ja majandusnäitajad.

Hispaania autoomne regioon	SKP (2013 a.) miljonit € (1)	Rahvastik (01.07.2014), miljonites (2)
ANDALUCÍA	141,28	8,39
ARAGÓN	32,96	1,33
ASTURIAS, PRINCIPADO DE	21,30	1,05
BALEARS, ILLES	26,29	1,12
CANARIAS	40,72	2,12
CANTABRIA	12,16	0,59
CASTILLA Y LEÓN	53,62	2,48
CASTILLA - LA MANCHA	38,09	2,07
CATALUÑA	197,32	7,4
COMUNITAT VALENCIANA	97,87	4,95
EXTREMADURA	17,02	1,09
GALICIA	54,78	2,74
MADRID, COMUNIDAD DE	196,01	6,38
MURCIA, REGIÓN DE	26,88	1,46
NAVARRA, COMUNIDAD FORAL DE	17,71	0,64
PAÍS VASCO	63,61	2,17
RIOJA, LA	7,73	0,31
CEUTA	1,56	0,08
MELILLA	1,41	0,08
Total Nacional	1049,18	46,46

Allikas: (1) National Accounts; (2) Population Figures

Lisa 3. Tähtsamad sündmused Kataloonia iseseisvumispuudlustes

20.11.1975 – sureb kindral Franco ning võimule saab kuningas Juan Carlos I, kes alustab koheselt poliitilisi reforme, vaatama Franco pooldajate – kes olid täitevvõimu teostajad – tulisele vastuseisule. Viis päeva peale Franco surma kuulutab kuningas amnestia nii 15000 poliitilisele vangile kui ka eksilis elavatele vabariiklastele. 1976. a, kui uueks peaministriks oli määratud Adolfo Suárez, muudetakse Hispaania parlament kahekojaliseks ning legaliseeritakse kõik poliitilised parteid ning ühendused, uued parlamendi valimised korraldatakse 15.07.1977. Võitnud parteid, eesotsas peaministriga, asub koheselt looma uut Hispaania põhiseadust (Carr 2006, 277-278).

06.12.1978 – kinnitab referendub uue põhiseaduse, kuningas Juan Carlos I allkirjastab selle 27. Detsembril (Spain). Uue põhiseaduse esmaseks eesmärgiks oli aastakümneid kestnud ainuideoogia asemel sisse seada pluralism (Carr 2006, 278). Väga paljud muud aspektid, s.h. autonoomsuse ja keele küsimused, lahendati ebamääraselt ning katalaanide arvates ebaõiglaselt. Kuigi autonoomse piirkonna staatus antakse nüüdsest 17 piirkonnale, saab neist ainult kaks – Baskimaa ja Navarra – eristaatuse (*El Concert Econòmic*), mis võimaldab neil kohalikul omavalitsusel korjata ise makse ning maksta ainult kokkuleppeline osa keskvalitsusele (Harris 242-243, 265). Teiseks vaidlusaluseks küsimuseks oli katalaani keele staatus. Põhiseaduse järgi on riigikeeleks kastiilia keel, teiste keelte kasutamine autonoomsetes piirkondades on nüüdsest lubatud, kuid mitte kohustuslik.

18.09.1979 – kuulutatakse välja Kataloonia autonoomiaseadus (*Estatut d'Autonomia de Catalunya*). Jordi Pujol, Kataloonia valitsuse (*Generalitat de Catalunya*) president 1980-2003, püüab aastaid üles kutsuda poliitikuid nii Kataloonias kui ka Madridis üle vaatama nii 1978. a põhiseadust kui ka 1979. a Kataloonia autonoomiaseadust ning nende rakendamise viise, kuid paraku ei leia see mõte laiemapõhjalist toetust. Samas, Pujol ei poolda ega propageeri Kataloonia iseseisvumist, vaid võitleb pigem ühtse, föderaalse Hispaania poolt, kus tunnustataks kõikide regioonide, s.h. Kataloonia, kulutuurilisi eripärasid ning et kõik piirkonnad saaksid suurema vabaduse majanduspoliitiliste otsuste tegemisel (Harris 2014, 263-265).

Lisa 3. järg (1)

1980-2003 – Kataloonia presidendiks on Jordi Pujol, kes hoiab poliitikas mõõdukat joont, mis küll toetab Hispaania föderaliseeritust, kuid teisalt võitleb Kataloonia kui kultuuriliselt isikupärase piirkonna tunnustamise eest. See poliitika saab nimeks *peix al cove* (kalad ühes korvis) mis teisisõnu tähendas Madridi keskväimu toetamist olenemata valitsevast parteist, kui vastu saadakse suurem otsustusjõud Kataloonia valitsusele. Pujoli üheks suurimaks teeneks võib lugeda tema tööd Kataloonia tutvustamisel Euroopas, ta on ka üks Euroopa Regioonide Assamblee (*AER – Assembly of European Regions*) loojatest (Harris 2014, 251).

16.11.2003 –2003. a Pujol lahkub poliitikast ning tema partei *CiU* jääb Kataloonia parlamendivalmistel napilt teiseks, võimuliit moodustakse kolme muu partei poolt, kes võtavad eesmärgiks reformida 1979. a Kataloonia autonoomiaseadus ehk *Estatut*. Eesmärgiks on saada suurem vabadus katalaani keele-, kultuuri- ja hariduspoliitika osas ning võimaldada piirkonnale samasugune maksusüsteem nagu see on Baskimaal ja Navarras (Ibid.)

02.11.2005 - esitletakse *Estatut*'i muudatusettepanekuid Hispaania parlamendis (*Congreso de los Diputados*) (Ibid.). Samal päeval esitab selleaegne Hispaania parlamendi opositsiooni- ning alates 2011. aastast valitsev partei Rahvapartei (*Partido Popular*) *Estatut*'i-vastase apellatsiooni Hispaania Konstitutsioonikohtusse (Ibid., 267).

18.06.2006 - vaatamata apellatsioonile ratifitseeritakse uus *Estatut* referendumil Kataloonias (Statute of autonomy).

19.07.2006 – ratifitseeritakse uus *Estatut* Hispaania parlamendi poolt (Local and regional ...). Samal päeval vaidlustab rahvapartei (*Partido Popular*) *Estatuti* Hispaania Konstitutsioonikohtus ning algatab meedias massilise Kataloonia vastase kampaania, mis kulmineerub Katalooniats pärinevate kaubade boikotiga sama aasta sügisel (Harris 2014, 267).

Lisa 3. järg (2)

28.06.2010 - Konstitutsioonikohus teatab oma otsusest, mille järgselt kuulutatakse osa peatükke põhiseadusega vastuolus olevateks ning muudetakse mitmete peatükkide sõnastust. Peamiselt puudutab see katalaani keele staatust (katalaani keelt ei tunnistata eelistatud keelena Kataloonias ning kohustuslikuna Kataloonia hariduses), Kataloonia valitsuse võimupiire (nt. ei lubata diplomaatiliste suhete loomist rahvusvahelisel tasandil) ning maksusüsteemi (Harris 2014, 269-270).

10.07.2010 – Konstitutsioonikohtu otsusest tingutuna kutsub sõltumatu katalaani keele ja kultuuri säilimise eest võitlev organisatsioon *Òmnium Cultural* rahvast protestimarsile Barcelonas, kus osaleb enam kui miljon inimest ning mille slõuganiks on “Me oleme rahvus. Me otsustame” (*Som una nació. Nosaltres decidim*). Seda protestimarssi loetakse Kataloonia iseseisvumisliikumise alguseks (Ibid., 271).

28.11.2010 – Kataloonia parlamendi valimised võidab opositsioonipartei CiU ning uueks presidendiks saab kunagine Jordi Pujol’I valitsuse asepeaminister Artur Mas (The 129th President).

10.03.2012 – moodustatakse Kataloonia Rahvuslik Assamblee (*Assemblea Nacional Catalana*, lühendatult *ANC*). Tegemist on rahvauhendusega, mille eesmärgiks on taodelda Katalooniale õigust ise otsustada ning saada demokraatlikuks riigiks. Paljuski on selle ühenduse tekke põhjuseks Hispaania keskvalitsuse soovimatus üle vaadata 1979. a Kataloonia autonoomia seadust, mis väljendus Konstitutsioonikohtu otuses (Catalan National Assembly).

11.09.2012 – Kataloonia rahvuspäeval (*Diada Nacional de Catalunya*, lühendatult *Diada*) osaleb *ANC* korraldatud demonstratsioonil üle 1,5 miljoni inimese. Demonstratsiooni sloganiks on “Kataloonia: uus Europopa riik!” (*Catalunya: Nou Estat D’Europa*) (Ibid.)

20.09.2012 – Artur Mas esitab Hispaania peaministrile Mariano Rajoy’le (Rahvapartei esimees) ettepaneku üle vaadata Kataloonia ja keskvalitsuse vaheline fiskaalkokkuleppe ning muuta need samaväärseks Baskimaal ja Navarras kehtiva süsteemiga. Rajoy keeldub sellest, väites, et see oleks vastuolus kehtiva konstitutsiooniga (Why a vote?)

Lisa 3. järg (3)

25.11.2012 –septembris toimunud *Diada* protestimarss ning Hispaania valitsuse negatiivne vastus fiskaalkokkuleppe ülevaatamiseks ajendavad Artur Mas'i korraldama ennetähtaegsed parlamendivalimised. Vailtuks osutunud rahvasaadikutest toetab 80% (107 saadikut 135st) Kataloonia enesemääramise referendum korraldamist (Ibid.)

23.01.2013 – Kataloonia parlament võtab vastu Kataloonia suveräänsusdeklaratsiooni. See sätestab, et Kataloonia on suveräänne (poliitiline)üksus ning selle kodanikel on õigus valida sobiv poliitiline tulevik (Ibid.)

13.03.2013 – Kataloonia parlament volitab president Mas'i alustama läbirääkimisi keskvalitsusega Kataloonia iseseisvusreferendumi korraldamiseks. Seda toetab 77% rahvasaadikutest, vastu on ainult kahe partei, s.h. Hispaania peaministri Rahvapartei, esindajad (Ibid.)

11.09.2013 – ANC korraldab *Diada'l* Balti ketist inspireeritud Kataloonia tee (*Via Catalana*), milles osaleb üle kahe miljoni inimese ning mille pikkuseks on 400 kilomeetrit (Ibid.)

12.12.2013 – Kataloonia valitsus koos kuue parteiga lepivad kokku, et iseseisvureferendum korraldatakse 09.11.2014 ning esitatavad küsimused on järgmised:

“Kas soovid, et Kataloonia oleks riik?”

“Kui jah, siis kas ta peaks olema iseseisev riik?”

(Ibid.)

16.01.2014 – Kataloonia parlament koostab ametliku petitsiooni Hispaania valitsusele, milles palutakse valitsusepoolset aktsepti referendumi koostamiseks (sarnaselt Shotimaa ja Ühendkuningriigi valitsuste vahelisele kokkuleppele) (Ibid.)

25.03.2014 – Hispaania Konstitutsioonikohus tühistab 23.01.2013 Katalaania parlamendi poolt vastuvõetud Kataloonia iseseisvusdeklaratsiooni (Ibid.).

Lisa 3. järg (4)

08.04.2014 – Hispaania parlament hääletab valitseva Rahvapartei eestvedamisel, kellel on 170 kohta 350st (Congreso de los Diputados), vastu ettepanekule anda Katalooniale iseseisvusreferendumi korraldamise õigus (Ibid.)

11.09.2014 – Kataloonia rahvuspüha *Diada* demonstratsioonil osaleb 1,8 miljonit inimest, toetades saabuvaid 09.11.2014 valimisi (Ibid.).

19.09.2014 – Katalooni parlament võtab 79% häälteenamusega vastu seaduse mittesiduva rahvahääletuse korraldamise kohta. See on seaduslikuks aluseks 9. novembri valimistele (Ibid.)

27.09.2014 – Kataloonia presient Artur Mas allkirjastab dekreedid, millega kutsub katalaane hääletama 9. novembri valimistel (Ibid.).

29.09.2014 – Hispaania valitsus kutsub kokku erakorralise kohtumise ning palub Konstitutsioonikohtul Kataloonia 9. novembri valimised edasi lükata, mida viimane ka teeb.

4.10.2014 - 97% Kataloonia omavalitsustest (920 947st) toetab 9. novembri valimisi. Nende omavalitsuste juhid kohtuvad Barcelonas, et näidata oma toetust ja tahet valimiste korraldamisel (Ibid.).

14.10.2014 – Konstitutsioonikohtu otsuse tõttu lükata edasi lükata 9. novembri valimised, kuulutab president Mas välja osalusdemokraatial põhinevad hääletused, mis toimuvad ikka 9. novembril ning võimaldavad katalaanidel väljendada oma soove Kataloonia (riikliku) tuleviku kohta (Ibid.).

09.11.2014 – Vaatamata Hispaania valitsuse takistustele korraldatakse hääletused. Hääletustest võtab osa üle 2,3 miljoni kataloonia elaniku, mis teeb erinevatel andmetel osalusprotsendiks 37% kuni 41,6 % (Mas 2014). 80.76% hääletanutest soovib Kataloonia iseseisvumist, 4.54% on sellele vastu (Why a vote?).

Lisa 3. järg (5)

12.11.2014 – Kolm päeva peale valimisi teeb peaminister Rajoy avalduse, milles ta väidab, et tegu polnud demokraatliku hääletusega, vaid poliitilise propaganda ja farsiga (Ibid.).

21.11.2014 – Hispaania riigiprokurör esitab ametliku süüdistuse Kataloonia presidendi Masi, asepresidendi ja haridusministri vastu. Neid süüdistatakse allumatuses, seaduste täitmisest keeldumises, riigiraha väärkasutamises ja võimu kuritarvitamises (Ibid.).

25.11.2014 - President Artur Mas teatab plaanist kuulutada välja Kataloonia iseseisvus 18 kuud peale järgmiste kohalike omavalitsuste valimisi, mis toimuvad Kataloonias 27.09.2015. Kuna Hispaania valitsus ei ole andnud luba iseseisvusreferendumi korraldamiseks, muudetakse need valimised de facto iseseisvureferendumiks. Mas kutsub ülesse kõiki poliitilisi ja mittepoliitilisi ühiskondlikke liikumisi oma jõudusid ühendama. ACN teatab koheselt oma poolehoiust antud plaanile. Plaani kohaselt peab uus parlament koheselt peale valimisi alustama ametlikke läbirääkimisi Hispaania keskvõimuga Kataloonia eraldumiseks. Kogu protsessi juhib Kataloonia presidendi kantselei juurde moodustatud Rahvusliku Ülemineku Nõukogu (*Consell Assessor per a la Transició Nacional - CATN*). 2016. a lõpul korraldatakse uus ning lõplik Kataloonia iseseisvusreferendum (Forniès 2014).

Lisa 4. Hispaania kaart

Joonis 1. Hispaania autonoomsed piirkonnad.

Allikas: (Map of Spain)